

Tisdagen den
10 februari 1976

Tisdagen den 10 februari

Kl. 15.00

§ 1 Justerades protokollet för den 30 januari.

§ 2 Meddelande om ändrad tid för sammanträdet fredagen den 13 februari

Herr TALMANNEN:

Med hänsyn till att interpellationssvaren vid kammarens bordläggningsplenum fredagen den 13 februari beräknas föranleda förhållandevis långa debatter tar nämnda sammanträde sin början redan kl. 13.00.

§ 3 Meddelande om tidpunkt för besvarande av interpellation 1975/76:85 om bistånd till MPLA i Angola

Fru statsrådet SIGURDSEN:

Herr talman! Herr Hellström har ställt en interpellation till mig om biståndet till Angola. I och för inhämtande av vissa informationer kan den av tidsskäl inte besvaras förrän fredagen den 13 februari, vilket jag är överens med herr Hellström om.

§ 4 Om politiska försöksval i skolan

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN erhöll ordet för att besvara herr Turessons (m) den 30 januari anmälda fråga, 1975/76:206, och anförde:

Herr talman! Herr Turesson har frågat mig om jag anser att principen om valhemlighet bör gälla även vid sådana politiska försöksval som ibland anordnas i skolan.

Svaret är ja.

Herr TURESSON (m):

Herr talman! Med anledning av att fru statsrådets svar på min fråga var bra vill jag inskränka mig till att säga: Tack!

Överläggningen var härmed slutad.

*Meddelande om
ändrad tid för
sammanträdet
fredagen den 13
februari*

*Meddelande om
tidpunkten för be-
svarande av inter-
pellation
1975/76:85 om
bistånd till MPLA
i Angola*

*Om politiska
försöksval i skolan*

Tisdagen den
10 februari 1976

*Om åtgärder mot
oskäligen bränsle-
kostnader i
privatägda flerfa-
miljshus*

§ 5 Om åtgärder mot oskäligen bränslekostnader i privatägda flerfamiljshus

Herr bostadsministern CARLSSON erhöll ordet för att besvara herr Claesons (vpk) den 12 januari anmälda interpellation, 1975/76:79, och anförde:

Herr talman! Herr Claeson har frågat mig om jag anser nuvarande möjligheter för fastighetsägare att skaffa sig överkompensation via bränsleuttagen tillfredsställande och om jag anser att påtagliga hyresskillnader beträffande exempelvis bränsle- och va-tillägg, vilka hänför sig till olika inklusiveklausuler och procenttal och som tas ut vid sidan av den övriga hyran, är förenliga med bruksvärdessystemet. Vidare har herr Claeson frågat om jag är beredd att snarast söka medverka till införande av ett system beträffande bränsledebitering som skapar rättvisa för hyresgästerna men som även stimulerar till sparande av energi samt om regeringen avser att ta initiativ till lagstiftning eller lagändring i syfte att förhindra att oskäligen bränslekostnader tas ut av hyresgästerna och som innebär att bränsle- och va-tillägg inräknas i de s. k. bruksvärdeshyrorna.

I olika sammanhang har negativa effekter av vissa s. k. bränsleklausuler i samband med hyresavtal påtalats. Jag har tidigare framhållit att det finns klausuler som kan leda till för hög bränsledebitering och som inte stimulerar till sparande av energi. Dessa klausuler har sitt ursprung i ett äldre hyresregleringssystem och infördes när prisförhållandena på bränslemarknaden var väsentligt annorlunda än i dag. Det är därför enligt min mening uppenbart att de är otidsenliga.

Avvecklingen av hyresregleringen och de nya prisförhållandena på bränslemarknaden skapar nya förutsättningar för bränsleklausuler. Jag har tidigare i flera sammanhang påpekat att det i första hand är en fråga för hyresmarknadens parter att komma fram till en lämplig ordning i fråga om bränslekostnadernas behandling i samband med hyressättning.

Hyresgästföreningen i Stor-Stockholm har emellertid i skrivelse till regeringen redovisat problem i samband med bränsleklausulernas tillämpning och hemställt om en ändring i hyreslagen. Hyresgästföreningens skrivelse har för övervägande överlämnats till hyresrättsutredningen i vilken hyresmarknadens parter är representerade.

Regeringen avser att pröva eventuella förslag från hyresrättsutredningen mot bakgrund av att ett system för uttag av bränslekostnadsersättning skall vara rättvist, leda till skäligen kostnader för hyresgästerna samt stimulera till att spara energi.

Herr CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag tackar bostadsministern för svaret på min interpellation.

Genom en välvillig tolkning av svaret kan jag få ut följande: dels att bostadsministern anser nuvarande möjligheter för fastighetsägare att skaffa sig överkompensation via bränsleuttag vara otillfredsställande, dels

---

*Om åtgärder mot
oskäliga bränsle-
kostnader i
privatägda flerfa-
miljshus*

att bostadsministern är beredd att medverka till införandet av ett system för bränslekostnadsuttag som skapar rättvisa för hyresgästerna, som kan leda till skäliga kostnader och stimulera till att spara energi.

Då det gäller mina frågor om bränslekostnadernas inverkan på bruksvärdeshyrorna och om bruksvärdessystemet framgår det av svaret att hyresrättsutredningen har fått de problemen för övervägande. Däremot har bostadsministern inte svarat på frågan om han anser att påtagliga hyresskillnader beträffande bränsle- och va-tillägg – vilka hänför sig till olika inklusiveklausuler och procenttal och tas ut vid sidan av den övriga hyran – är förenliga med bruksvärdessystemet.

Bostadsministern har i sitt svar även hänvisat till att han anser att frågan om nya bränsleklausuler i första hand är en fråga för hyresmarknadens parter. De bör komma fram till en lämplig ordning i fråga om bränslekostnadernas behandling i samband med hyressättningen. Jag delar uppfattningen att det är en lämplig ordning, men nu har det erfarenhetsmässigt visat sig att man inte kommer fram på den vägen.

Jag hade för nästan exakt två år sedan tillfälle att diskutera med bostadsministern om de frågorna här i kammaren och jag framhöll redan då att erfarenheterna vid den tidpunkten var sådana att det ansågs nödvändigt att man lagstiftningsvägen sökte reglera dessa klausuler.

Jag har i interpellationen anfört att ca 150 000 hushåll i Storstockholmsområdet har att betala bränslekostnader enligt ett system som betecknas som "Stockholms Fastighetsägareförenings bränsleklausul". Denna klausul är så konstruerad att den ger ett relativt rimligt utslag i form av bränslekostnader så länge oljepriserna ligger på en låg nivå. Men i och med de stigande oljepriserna under senare år har orättvisorna ökat genom klausulens tekniska konstruktion.

De här orättvisorna kan exempelvis illustreras med att åtskilliga hyresgäster i privatägda hus i dag får betala över 30 kr. m² lägenhetsyta och år i bränslekostnader. Ett mera vanligt uttag ligger emellertid på omkring 25 kr. m² lägenhetsyta och år. Om man jämför det med vad de hyresgäster som betalar efter de verkliga bränslekostnaderna har för uttag finner man att dessa uttag sällan överskrider 15 kr. m², och att de allmännyttiga bostadsföretagen i Storstockholmsområdet oftast ligger någon krona lägre.

Skillnaden mellan det högsta uttaget i allmännyttiga bostäder och vanligt uttag hos privata fastighetsägare kan för en normal trerumslägenhet uppgå till mellan 10 och 15 kr. m² lägenhetsyta och år, alltså till mellan 60 och 80 kr. per månad.

Jag har ett konkret exempel gällande en fastighet i Stockholms innerstad med ett tjugotal lägenheter, som också illustrerar de orättvisor som följer av en sådan bränsleklausul och de vinster en fastighetsägare kan göra utan några egna ansträngningar.

Under år 1968 – med då gällande bränslepriser – blev hyresvärdens vinst på bränslekostnaderna i den här fastigheten så blygsam som 1 300 kr. eller ca 65 öre/m². Men under 1975, med de avsevärt högre bräns-

Tisdagen den
10 februari 1976

*Om åtgärder mot
oskäligen bränsle-
kostnader i
privatägda flerfa-
miljshus*

lepriserna, steg hyresvärdens vinst till inte mindre än 11 200 kr. eller ca 5:60 kr./m². Ju högre bränslekostnaden blir, desto större blir alltså hyresvärdens vinst sedan han har klarat de verkliga bränslekostnaderna.

Ett sådant här system är synnerligen orättvist och oförmånligt för hyresgästerna, och det måste naturligtvis avskaffas. Det finns inga skäl till att hyresgästerna skall betala mer än uppvärmningen kostar. Men ett sådant här system bör avskaffas också därför att systemet som sådant inte stimulerar till någon energibesparing. De hyresgäster som bor hos allmännyttiga bostadsföretag betalar just vad uppvärmningen kostar. Det är klart att det i och för sig inte leder till någon energibesparing. Men eftersom de allmännyttiga bostadsföretagen inte har något intresse av att göra vinst på hyrorna och på bränslekostnaderna och eftersom hyresgästerna där har bättre insyn och kontroll bl. a. på bränslesidan finns det ett incitament till energibesparing.

Formerna för privatvärdarnas bränsleuttag enligt modell "Stockholms Fastighetsägareförenings bränsleklausul" strider dessutom mot själva bruksvärdessystemet – den spärr som finns för att hindra oskäligen hyror. Det är därför viktigt att i hyreslagstiftningen införa ett förbud mot sådana här klausuler och införa sådana bestämmelser som klart säger ut att i totalhyra som kan bli föremål för prövning enligt bruksvärdessystemet skall inräknas bränsle- och va-kostnader – vilket nu inte alltid görs.

Därmed skulle man få mer rättvisande jämförelser då det gäller hyresprövningar. Som det nu är kan jämförelser göras med allmännyttiga bostäder vid en tidpunkt. Kort därefter kan den privatägda bostadens bränslekostnader ha stigit så mycket att man har en totalhyra som – för att använda hyreslagens term – påtagligt överstiger hyran för jämförliga lägenheter, dvs. den lägenhet som man tidigare jämfört med. Därmed sätts bruksvärdesreglerna ur spel.

Ett slopande av den här typen av bränsleklausuler och en bestämmelse om att i totalhyran alltid skall inräknas olika tillägg skulle utan tvivel få flera positiva följder. Det skulle bidra till rättvisa, skäliga kostnader och energibesparing och – inte minst viktigt – till att hyresnivån skulle kunna hållas något lägre genom att hyrorna i sådana fastigheter som det här gäller vid jämförelse enligt gällande bruksvärdessystem blev mer rättvisande. Det skulle få en återhållande verkan på bruksvärdeshyrorna om alla bränsle- och va-kostnader måste ingå i totalhyran, och det skulle därigenom bli mera intressant för den enskilde fastighetsägaren att spara på energi.

Klart är att det finns risk för att fastighetsägaren, om hela bränslekostnaden ingår i totalhyran, kan komma att hålla för låg värme, men i så fall får man väl ånyo pröva förslag som många gånger tidigare diskuterats om att införa någon form av minimitemperatur för bostadslägenhet. Likaså tror jag man bör överväga vad bl. a. energisparkommittén har diskuterat, nämligen att införa något slag av regelbunden kontroll av värmeanläggningar inte bara i avseende på sotning och sådant utan även beträffande anläggningarnas effektivitet och skötsel, i syfte att där-

---

*Om åtgärder mot
oskäligen bränsle-
kostnader i
privatägda flerfa-
miljshus*

med göra dem energisnålare.

Herr talman! Det väsentligaste just nu är emellertid att snabbt ta itu med de i interpellationen påtalade olägenheterna och orättvisorna för att få en större rättvisa på bostadsmarknaden. Det är min förhoppning att bostadsministern skall göra vad han kan för att snarast presentera riksdagen sådana förslag. Jag hoppas också att bostadsministern nu skall kunna ge något klarare besked om hur han ser på de problem jag berört, både i interpellationen och i mitt inlägg, beträffande bruksvärdeshyrorna.

Herr bostadsministern CARLSSON:

Herr talman! Herr Claeson och jag är överens i stort.

För det första delar jag uppfattningen att säkerligen både pengar och energi kan sparas genom en bättre tingens ordning på denna punkt. Det finns konkreta bevis på att bostadsrättsföreningar har kunnat göra stora energibesparingar genom att man har varit medveten om vad sådana har betytt för föreningen och därmed för den personliga avgiften.

För det andra är vi överens om att detta i första hand är en fråga för hyresmarknadens parter. Men det är också riktigt som herr Claeson underströk, att jag i vår föregående debatt i denna fråga uttalade att jag, om det visar sig att man inte kommer fram den vägen, räknar med att någon av parterna hör av sig till regeringen. Så skedde mycket riktigt helt nyligen genom att Hyresgästföreningen i Stor-Stockholm tillskrev bostadsdepartementet. Vi har därför nu också handlat från vårt håll. Vi har överlämnat detta krav till hyresrättsutredningen, där hyresgäströrelsen centralt är representerad.

Jag har också kännedom om att statens pris- och kartellnämnd från sina utgångspunkter har ägnat frågan uppmärksamhet. Det bör vara mycket lätt för SPK och utredningen att hålla erforderlig kontakt med varandra.

Därmed tror jag att vi kan få det underlag som behövs för ett eventuellt ingripande från statsmakterna, när nu en av parterna så har begärt.

Herr CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag noterar att bostadsministern inte hade något mera konkret att säga och tydligen inte har någon uppfattning om de problem beträffande bruksvärdeshyror och bruksvärdessystemet som aktualiseras vid tillämpningen av sådana bränsleklausuler som det gäller. Jag tycker att det hade varit välgörande att i detta sammanhang få ett besked huruvida bostadsministern anser att det är förenligt med det nuvarande bruksvärdessystemet att tillämpa sådana klausuler. Jag tror att det skulle vara välgörande för alla de hyresgäster som nu frågar sig hur länge det här systemet skall få fortsätta. Jag tror också att det kan vara välgörande för den fortsatta debatten kring hela bruksvärdessystemet och tillämpningen av detta system, när det nu i allt snabbare takt kommer till användning efter det att hyresregleringen har avvecklats.

Tisdagen den
10 februari 1976

*Om beaktande av
kulturhistoriska
synpunkter vid
beviljande av
statligt stöd för
energibesparande
åtgärder*

Herr bostadsministern CARLSSON:

Herr talman! I motsats till herr Claeson tror jag inte det skulle vara särskilt lyckat om jag i en interpellationsdebatt gick in och gjorde en tolkning av bruksvärdessystemet – inte främst därför att den frågan inte ligger i första hand under bostadsdepartementet utan under justitiedepartementet, utan därför att här har en part, därtill en lokal avdelning av hyresgäströrelsen, gjort en framstöt. Jag vill gärna ha del av förbundets synpunkter och av utredningens synpunkter innan jag för min del är beredd att dra några slutsatser. Men jag förutsätter att upplevs detta som angeläget från hyresgäströrelsens sida, kommer man att se till att utredningen snabbt presterar sina synpunkter.

Herr CLAESON (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka bostadsministern för det allra sista yttrandet. Det är glädjande att notera att det kan bli fråga om en snabb behandling och att vi således ganska snart kan få fram förslag på denna punkt.

Personligen tror jag inte det råder något som helst tvivel om att alla hyresgäster i detta land, som fortfarande får lov att dras med ett system där man betalar för bränsle inte efter vad det verkligen kostar att värma upp ett hus, utan efter andra slag av bränsleklausuler, är synnerligen angelägna – och därmed tror jag mig också kunna säga att Hyresgästernas riksförbund i sin helhet är synnerligen angeläget – om att man snabbt lägger fram förslag också beträffande den del som avser bruksvärdeshyror och bruksvärdesprinciper.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om beaktande av kulturhistoriska synpunkter vid beviljande av statligt stöd för energibesparande åtgärder

Herr bostadsministern CARLSSON erhöll ordet för att besvara herr Anderssons i Lycksele (s) den 13 december anmälda interpellation, 1975/76:75, och anförde:

Herr talman! Herr Andersson i Lycksele har frågat mig om jag avser att vidta några särskilda åtgärder för att de kulturhistoriska aspekterna på äldre bostadsbyggnader skall bli beaktade i samband med energibesparande åtgärder. Av interpellationen framgår att herr Andersson anser att kulturhistoriska aspekter bör beaktas vid utvändigt tilläggsisolering.

I detta sammanhang kan byggnader som har förklarats för byggnadsminnen föras ur bilden. I samband med byggnadsminnesförklaringen utfärdas nämligen särskilda skyddsföreskrifter vari det anges bl. a. i vilka delar byggnader inte får ändras och i vilka hänsenden och på vad sätt byggnadens ägare skall sörja för vården av byggnaden.

När det gäller byggnader i allmänhet krävs enligt bestämmelser i bygg-

nadsstadgan byggnadslov för bl. a. sådan ändring av byggnad, som avsevärt påverkar dess yttre utseende. I den mån utvändigt tilläggsisolering medför sådan påverkan krävs således byggnadslov, något som gäller oavsett hur kostnaderna för isoleringsåtgärden finansieras.

Det är alltså byggnadsnämnderna som har att vid byggnadslovsprövningen bedöma om en tilläggsisolering kommer att medföra en olämplig förändring av byggnad som anses ha kulturhistoriskt värde.

Jag anser det vara riktigt att denna bedömning i första hand sker på kommunal nivå inom ramen för den ordinarie byggnadslovsprövningen.

Formerna för och syftet med byggnadslovsprövningen kan emellertid behöva övervägas. Det sker i samband med den genomgripande översyn av byggnadslagstiftningen som f. n. pågår inom bostadsdepartementet. Tanken är att en departementspromemoria i ämnet skall presenteras under hösten. Jag anser det därför inte erforderligt att nu vidta några särskilda åtgärder av det slag som herr Andersson har avsett.

Herr ANDERSSON i Lycksele (s):

Herr talman! Först ber jag att få tacka bostadsministern för svaret på min interpellation.

Även om svaret inte innehåller besked om konkreta åtgärder för att nu avhjälpa de problem som berörs i interpellationen ges dock förhoppningar om att frågan kan bli beaktad i det arbete med översynen av byggnadslagstiftningen som f. n. pågår inom bostadsdepartementet.

Anledningen till min interpellation är att marknaden nu tillförs nya byggnadsmateriel. Marknadsföringen av plåtpaneler och andra nyheter sker med direkt hänvisning till de bidrag som husägarna kan få av staten för tilläggsisolering. Följden har blivit att många husfasader nu ändrar karaktär i snabb takt och på ett icke önskvärt sätt.

För att undanröja missförstånd vill jag klart deklarera att jag finner statsbidragen till energisparande åtgärder mycket värdefulla. Det är vissa icke avsedda följdverkningar jag vill fästa statsrådets, kammarens och förhoppningsvis också allmänhetens uppmärksamhet på.

Genom rapporter från landsantikvarier i skilda delar av landet har jag fått uppgifter om sådant som jag vill kalla skadeverkningar i samband med nyttjandet av energisparbidraget. Låt mig nämna ett par exempel:

Ett 1800-tals timrat hus täcks med fjällpanel. Spröjsade fönster byts ut mot fönster av helt annan typ.

Ett trähus från 1890 täcks med plåtpanel. Blått foder sätts kring knutarna.

Exemplen kunde mångfaldigas. Statsrådet hänvisar i svaret till att det är byggnadsnämndernas uppgift att bevaka de här frågorna i samband med byggnadslovsansökningarna. Det är naturligtvis riktigt. Svårigheterna är dock av två slag.

För det första innebär erbjudandet om statsbidrag för tilläggsisolering att en väldigt stor efterfrågan har uppkommit. Detta är i och för sig glädjande, men det stora antalet ansökningar har inneburit en stark be-

Tisdagen den
10 februari 1976

*Om beaktande av
kulturhistoriska
synpunkter vid
beviljande av
statligt stöd för
energibesparande
åtgärder*

lastning på byggnadsnämnderna och stadsarkitekterna. Deras bevakning har därmed försvårats.

För det andra anser sig byggnadsnämnderna inte kunna gå emot den sökandes önskemål om fasadmateriel och fasadutformning utom i klart flagranta fall. Den sökande anses ha stora möjligheter att bli tillgodosedd vid en eventuell överklagning.

Byggnadsnämndernas kamp blir därför något ojämn när fabrikanterna drar i gång sin annonskampanj för nya fantastiska materiel.

Jag har här några exempel på annonser i detta sammanhang:

"Villaägarens hemliga dröm" står det som överskrift på en sådan annons, där det vidare sägs: "Nu finns det en underhållsfri fasadpanel i aluminium. --- Ser ut som trä, men behöver aldrig målas.

Tack vare panelens konstruktion får ditt hus en förbättrad värmeisolerings. Dessutom ökar värdet! ---

Fog-Panel levereras med 30 års skriftlig garanti."

Det kan sättas många frågetecken för en sådan annons.

En annan annons gör reklam för fönsterluckor:

"Ytan är präglad träimitation. Färg Brunt eller Vitt. Luckorna är formpressade i styrenplast - underhållsfritt! Mycket enkel montering."

Ja, så lockar man vidare och säger i en annan annons:

"Bor du i en trävilla som börjar bli lite till åren? Då vet du lika väl som vi att husets svaga punkt är fasaden. En målad träfasad tål helt enkelt inte vårt kärva svenska klimat", står det i den annonsen, som utmynnar i att man skall sätta på huset någon sorts lackpanel.

Slutligen en annons som direkt anknyter till det statliga bidraget för tilläggsisolering. Där står det: "2.000:- FRÅN STATEN plus statligt lån 4.000:- kan du få om du sätter upp GRÄNGES Lackpanel med tilläggsisolering."

Den okritiska läsaren kan ju lätt få den uppfattningen att det statliga bidraget är kopplat till någon viss sorts panel - och dessutom en panel som jag tror det finns anledning att i det här sammanhanget något varna för.

Låt mig peka på att byggnadsvårdsåret har haft en icke oväsentlig betydelse när det gäller att rikta människors uppmärksamhet på värdet av äldre bebyggelse. Jag tycker det vore illa om den våg av fasadombyggnader som nu går fram över landet skulle radera vad byggnadsvårdsåret har kunnat åstadkomma.

Argumentation och motivation för bevarande av en god byggnadsmiljö måste hållas levande. Jag hoppas verkligen att den översyn av byggnadslagstiftningen som nu pågår i departementet kan leda till en förstärkning av byggnadsnämndernas ställning i frågor av den här karaktären. Jag vill också fråga bostadsministern om han vill medverka till att det redan nu görs insatser för att öka allmänhetens medvetande på detta område. Jag tänker mig då att departementet skulle utarbeta informationsmaterial som genom byggnadsnämnderna kunde spridas till dem som söker energisparlån. En annan väg vore att genom allmän an-

nonsering väcka förståelse för värdet av den äldre bebyggelsens karaktär.

Jag anser det med andra ord vara synnerligen viktigt att man försöker få fram information till allmänheten, till byggnadsnämnderna och till andra kommunala instanser om de här frågorna. Jag hoppas att bostadsministern vill medverka till detta.

Herr bostadsministern CARLSSON:

Herr talman! Jag delar i princip herr Anderssons i Lycksele uppfattning på den här punkten. Naturligtvis är det förenat med vissa risker, när man – som vi har gjort sedan energikrisen började – har anvisat i runt tal 1 miljard kronor för lån och bidrag för energibesparande åtgärder, för att en del missgrepp kan begås. Det är därför viktigt att byggnadsnämnderna håller ögonen på sådana exempel som herr Andersson i Lycksele refererade och att man beaktar både verkligt kvalitativt stora värden som står på spel och de mera allmänna miljöaspekterna på bostäder.

Vi ger ut ett betydande informationsmaterial redan nu med anledning av den här satsningen, och vi skall självfallet i samband med nytryck och omtryck överväga herr Anderssons i Lycksele förslag och arbeta in de synpunkter och önskemål som han har uttryckt i sin interpellation.

Herr ANDERSSON i Lycksele (s):

Herr talman! Jag vill till det senaste inlägget av bostadsministern bara foga ett tack för den välvilja som han visar mot mina synpunkter i fråga om behovet av ökad informationsverksamhet. Jag noterar också med tillfredsställelse att bostadsministern markerar byggnadsnämndernas ansvar när det gäller att hantera den här verksamheten.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Om utvecklingen i Spanien efter general Francos död

Herr utrikesministern ANDERSSON erhöll ordet för att besvara herr *Hermanssons* (vpk) den 12 januari anmälda interpellation, 1975/76:76, och anförde:

Herr talman! Herr Hermansson har frågat mig hur regeringen bedömer utvecklingen i Spanien efter Francos död och vilka olika former av stöd till Spaniens kämpande folk regeringen vill befordra.

Regeringen har vid olika tillfällen under de senaste månaderna – bl. a. i riksdagen – redovisat sin syn på utvecklingen i Spanien. Vidare har vi i FN och Europarådet samt vid våra kontakter med andra västeuropeiska länder och i samtal med såväl företrädare för den spanska regeringen som oppositionen givit uttryck för vårt bestämda avståndstagande från diktaturen i Spanien.

Med stöd av en bred svensk folkopinion har vi sålunda sökt åstadkomma en internationell opinionsbildning beträffande de brott mot

Tisdagen den
10 februari 1976

*Om utvecklingen i
Spanien efter
general Francos
död*

grundläggande mänskliga rättigheter som den spanska diktaturen begått. Även i andra länder har opinionen varit stark. När fem unga spanjorer avrättades protesterade hela Västeuropa. Opinionsvågen och de västeuropeiska regeringarnas ställningstagande fick effekt. Det yttersta uttrycket för en diktatur – de korta summariska processernas dödsdomar – förekommer inte längre. Vi har kunnat notera vissa uppmjukningar i den spanska regimens politik. En begränsad amnesti har genomförts. I höstas, efter general Francos död, gjordes uttalanden av regeringen att den önskade genomföra vissa reformer. Den spanska oppositionen föreföll beredd att ge den nya regimen en frist att visa vilka konkreta åtgärder den avsåg att vidta i demokratisk riktning.

I ett tal den 28 januari i år utvecklade den spanske premiärministern sin och regeringens syn på Spaniens framtid. Talet presenterades som ett ställningstagande för en försiktig reformlinje. Huvudintrycket är dock en besvikelse över bristen på konkreta förslag. Grunddragen i den gamla regimen finns kvar. Terroristlagen står kvar i modifierad form. Kravet på allmän amnesti för politiska fångar har inte uppfyllts. Samtidigt slås fredliga demonstrationer ned.

Jag vill här instämma i den resolution om läget i Spanien som Europarådets parlamentariska församling antagit efter premiärministerns anförande. Där påpekas att inga konkreta liberaliseringsåtgärder vidtagits vad beträffar församlings- och yttrandefriheterna. Resolutionen uppmanar de politiska partierna och fackliga organisationerna i Europarådets medlemsstater att stödja sina spanska motsvarigheter. I Sverige har arbetarrörelsen inlett en stor solidaritetsaktion och upplysningskampanj. Detta stöd bör ytterligare utvecklas för att göra det möjligt för den spanska oppositionen att hävda rätten till frihet och demokrati.

En förändring i Spanien kan bara ske inifrån. Den kan endast genomföras av det spanska folket självt. Den svenska och västeuropeiska opinionens uppgift är att ständigt påminna den spanska regeringen om kraven på en förändring till ett demokratiskt statskick och att stödja de demokratiska krafterna i Spanien.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Det blir i sommar 40 år sedan det fascistiska upproret började mot den spanska republiken. Den 17 juli startade upproret i Marocko. Nästa dag revolterade en rad militärgarnisoner på det spanska fastlandet. Franco tog befälet. Med hjälp av italienska och tyska flottenheter fördes främlingslegionen och moriska trupper över till Spanien.

Spaniens folk grep till vapen för att försvara sitt land. Folkfrontsregeringen i Frankrike sände omedelbart viss vapenhjälp. I augusti tog emellertid västmakterna initiativet till ett s. k. noninterventionsavtal. Man sade sig vilja hindra att kriget utvecklades till ett allmänt europeiskt krig genom att från ömse håll stoppa leveranser av vapen. Hitler och Mussolini fortsatte emellertid hela tiden att sända vapen och trupper, att ge understöd med flyg och flotta. Sovjetunionen hade också under-

*Om utvecklingen i
Spanien efter
general Francos
död*

skrivit noninterventionensavtalet, men förklarat att den icke kände sig bunden i högre grad än andra makter. Vapenleveranserna återupptogs snart, men transportsvårigheterna var stora.

I en rad länder organiserades insamlingar av medel till vapen och livsmedel. Kommunisterna, socialdemokraterna och liberalerna slöt upp i Spanienkommittéerna. Till de internationella brigaderna reste 40 000 antifascister från 53 nationer. Från vårt land kom 500 antifascister; 164 stupade. De reste trots att regering och riksdag stiftat en särskild lag som stadgade böter eller upp till sex månaders fängelse för dem som tog värvning till krigstjänst i Spanien. De måste smyga sig ut ur landet. De kämpade för hela mänsklighetens sak. Deras insats kommer aldrig att glömmas.

Fascisterna kunde vinna en tillfällig seger i Spanien för snart 40 år sedan därför att den spanska demokratin ströps av de kapitalistiska västmakterna. Varför offrade västmakterna Spanien? I ett upprop mot den falska noninterventionspolitikerna skrev författaren Erik Blomberg år 1937:

”Bakom det obskyra spelet i den spanska tragedin ligger stormakternas spel om världsherravälde. Det spanska folket förblöder som ett offer för de imperialistiska staternas maktkamp.”

Vid det andra världskrigets slut år 1945 var folkens förhoppningar stora att fascismen för alltid skulle vara utrotad från samhällslivet. Men i dag måste parollen på nytt ställas om att skapa en mäktig enhetsfront mot fascismen – att utveckla rörelsen för solidaritet med Chiles, Spaniens och Portugals kämpande folk. Spaniens folk får inte svikas än en gång.

En hel värld uttryckte sin avsky för de brutala morderna i höstas på fem unga spanska arbetare och frihetskämpar. Det var bra. Det var också bra att Sveriges statsminister kallade Franco och hans regering för vad de är – satans mördare. Fascisterna är mördare. I Spanien har fascismen kostat över en miljon människor livet. Morderna och Francoregimens barbari var alltså ingenting nytt eller plötsligt påkommet. Det räcker därför heller inte med plötslig avsky, som sedan glöms för affärer, investeringar, turistresor. Att störta fascismen kräver hård kamp som de spanska motståndskämparna med sina liv fått erfaras. Det är också en kamp där fascisterna har mäktiga vänner och understödjare utomlands. De fascistiska mördarna har kunnat sitta kvar vid makten i Spanien så länge endast genom stödet från USA. USA är imperialismens starkaste kraft. Världsimperialismen har hållit Franco under armarna.

Ännu fortsätter förtrycket i Spanien. General Francos död har inte inneburit någon grundläggande förändring. Fascismen sitter kvar vid makten. De förhoppningar om en liberalisering av regimen som av kretsar inom och utom Spanien knöts till prins Juan Carlos och hans trontillträde har icke infriats. Fascisterna fortsätter sitt terrorvälde mot det spanska folket, fast nu under kunglig mask. Endast en mindre del av de politiska fångarna har frigivits. Tusentals spanjorer hålls alltså fängslade av politiska skäl. Många som tvingats fly från Spanien av politiska skäl nekades ännu pass och rätt till öppen politisk verksamhet i sitt hemland.

Tisdagen den
10 februari 1976

*Om utvecklingen i
Spanien efter
general Francos
död*

I det tal som hölls av Spaniens premiärminister Arias Navarro den 28 januari sades ju också direkt ut att den nuvarande regimen vill bygga på arvet från Franco. Premiärministerns deklaration har hårt och bestämt kritiserats av en enig spansk opposition. Det kommunistiska partiets generalsekreterare Santiago Carillo har fördömt regeringens linje, men det har också representanter för övriga partier. Socialistpartiets generalsekreterare Gonzales säger sålunda i en intervju i tidskriften *Cambio*: "Som sammanfattning har Arias med aggressivitet och våldsamhet genom att tala i samma anda som sin publik" – dvs. den fascistiska Cortes – "påmint om att regimen alltjämt är en diktatur." Och den kristligt-demokratiska politikern Joakim Ruiz-Gimenez säger om deklarationen: "Det finns ingen besvikelse, ty det fanns inget hopp."

Samtidigt som jag tackar utrikesministern för hans svar, vilket jag bedömer som positivt ehuru mycket allmänt, vill jag alltså framhålla att den spanska oppositionens känslor inför premiärministerns deklaration knappast är känslor av besvikelse. Man knyter helt enkelt inga förhoppningar till de personer som i dag dominerar den fascistiska regimen. Det är heller inte den spanska oppositionen som gett regimen en frist att vidta åtgärder i demokratisk riktning. Talet om en sådan frist kommer från personer i regimens egen krets. Den demokratiska oppositionen talar i stället om kamp för att erövra grundläggande fri- och rättigheter.

En mäktig masskamp har också utvecklats inom Spanien under de senaste månaderna. Omfattande strejkrörelser har förekommit, tidvis inbegripande flera hundra tusen arbetare och tjänstemän. Stora demonstrationer äger rum i alla delar av Spanien. Exempelvis i Barcelona uppges 60 000–80 000 människor ha deltagit i en demonstration förra veckan. Polisen ingriper ännu brutalt för att slå ned demonstrationerna, men dessa har en väldig kraft och kommer att växa i styrka.

Den demokratiska massrörelsen har redan kunnat framtvunga begränsade förändringar. Vissa paragrafer i terroristlagen har regeringen sålunda tvingats slopa. Oppositionen har också tilltvingat sig rätten att tala och framträda mera öppet. Den demokratiska rörelsen har i hög grad stärkts av det samarbete som inletts mellan de två stora frontorganisationerna, den demokratiska juntan med kommunistiska partiet, det socialistiska folkpartiet och arbetarkommissionerna som starkaste krafter och plattformen för demokratisk samling med socialistpartiet och de kristliga demokraterna som huvuddeltagare. De bägge fronterna har skapat en nationell kommitté för koordination av arbetet, och liknande kommittéer finns även på lokal bas. De har riktat en gemensam appell till alla Spaniens folk, där de uttrycker sin vilja att gemensamt driva kampen för att uppnå följande grundläggande mål:

"A. omedelbar frigivning av dem som är fångar eller häktade p. g. a. politisk eller facklig verksamhet och återvändande för dem som nu är i landsflykt;

B. ett verkligt och fullständigt utövande av de mänskliga rättigheterna och de politiska rättigheter som erkänns i de internationella juridiska

texterna, i synnerhet rätten att bedriva facklig verksamhet och att bilda politiska partier utan något som helst undantag;

C. fullständigt, omedelbart och verkligt utövande av de politiska fri- och rättigheterna i de olika nationaliteterna och regionerna i den spanska staten;

D. uppnående av en demokratisk brytning medelst öppnandet av en konstituerande period, som via rådfrågning av folket, baserad på allmän rösträtt, leder till ett beslut om statens och regeringens utformning.”

Så långt denna gemensamma appell från alla motståndsrörelser i Spanien.

Det är denna enade demokratiska front som måste stödjas genom att vi visar solidaritet i handling med Spaniens kämpande folk. Det kan som vi vet ske på många sätt. Det kan ske genom bidrag till de insamlingar för den spanska motståndsrörelsen, som bedrivs av olika organisationer. Det kan ske genom de bojkottåtgärder som vid olika tidpunkter visar sig ändamålsenliga. LO och TCO har uppmanat sina medlemmar att inte f. n. resa på turistresor till Spanien, och den uppmaningen bör respekteras och stödjas. Solidaritetskommittéer har uppmanat till köp av andra varor än spanska när det gäller t. ex. viner och frukt. Den uppmaningen bör också stödjas. En annan viktig åtgärd är att vi åter och åter från möten och demonstrationer men också i brev och telegram från organisationer och enskilda upprepar vårt stöd till den spanska motståndsrörelsens krav: Fullständig amnesti åt alla politiska fångar och landsflyktiga spanjorer! Slut på arresteringarna och domarna! Demokratiska fri- och rättigheter åt Spaniens folk!

Jag noterar med stor tillfredsställelse utrikesministerns deklaration att rörelsen för solidaritet och stöd åt det spanska folkets kamp ytterligare bör utvecklas. Under den närmaste tiden torde det vara särskilt viktigt att utveckla den politiska bojkotten av fascistregimen. Det kan ske bl. a. genom erkännande av och livliga kontakter med den demokratiska rörelsen. Kunde t. ex. inte regeringen inbjuda en gemensam delegation från juntan och plattformen att besöka vårt land? Det vore ett initiativ som i betydande grad skulle stödja oppositionens kamp för legalisering.

Herr talman! Jag vill sluta mitt anförande med att nämna några konkreta fall där fascistregimens brutalitet starkt framträder och i vilka solidaritetsrörelsen ute i världen är särskilt betydelsefull: Angela Grimau är änka efter den mördade arbetsledaren Julian Grimau. Hon vägras pass till sitt hemland där hennes barn befinner sig. – Luis Lobato är medlem av det spanska kommunistpartiets exekutivkommitté. Han dömdes för många år sedan till 23 års fängelse. Han blev så småningom fri, men dömdes efter kort tid på nytt, nu till 21 års fängelse. Det är mot sådana omänskliga handlingar som vi måste protestera; det är sådana handlingar som visar hur brutal den fascistiska regimen är.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 63

Tisdagen den
10 februari 1976

*Om utvecklingen i
Spanien efter
general Francos
död*

Tisdagen den
10 februari 1976

*Om utländsk
inblandning i
striderna i Angola*

Herr utrikesministern ANDERSSON erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels herr *Björcks* i Nässjö (m) den 13 januari anmälda interpellation, 1975/76:80, dels herr *Ullstens* (fp) den 5 februari anmälda fråga, 1975/76:216, och anförde:

Herr talman! Herr Björck i Nässjö har frågat mig dels om jag kan bekräfta uppgifterna om kubanska styrkor i Angola och vad de svenska utlandsmyndigheterna erfarit om deras verksamhet, dels om jag anser att förekomsten av kubanska trupper i Angola är förenlig med principen om icke inblandning i andra länders angelägenheter och dels vilka konsekvenser förekomsten av kubanska stridskrafter i Angola får för det svenska utvecklingsbiståndet till Cuba. Herr Ullsten har frågat mig på vilket sätt regeringen avser ge uttryck för sitt avståndstagande från den utländska inblandningen i Angola. Jag avser besvara interpellationen och frågan i ett sammanhang.

Vår bild av läget i Angola, som bl. a. grundar sig på våra utlandsmyndigheters rapportering, överensstämmer på det hela taget med vad svenska och internationella massmedier redovisat. Det är sålunda tydligt att när självständighetsdagen närmade sig, skedde en omfattande ökning av det ekonomiska och militära stöd utifrån som utgått alltsedan början av 1960-talet och som syftade till att hjälpa den ena eller andra rörelsen till seger. Särskilt allvarlig var den väpnade sydafrikanska interventionen. När det blev känt att den hatade och fruktade rasistregimen sände trupper in i Angola, blev reaktionen i det övriga Afrika stark och ledde till ökat stöd till MPLA-regeringen i Luanda. I sitt utsatta läge begärde denna regering och fick betydande hjälp med militär personal och utrustning från Cuba. Huvuddelen av denna hjälp anlände i samband med eller efter självständighetsdagen.

Som riksdagen väl känner till har regeringen vid flera tillfällen redovisat sitt avståndstagande från all utländsk inblandning i Angola. Vi ställer oss kritiska till det kubanska militära engagemanget. Vi har understrukt att det angolanska folkets rätt att bestämma sin egen framtid bör respekteras och vi har uppmanat alla utländska makter att inte förvärra konflikten genom militär intervention eller på annat sätt.

Herr Björck har vidare frågat vilka konsekvenser förekomsten av kubanska stridskrafter i Angola får för det svenska utvecklingsbiståndet till Cuba.

Grundvalen för det långsiktiga utvecklingssamarbetet är att biståndet skall ges till u-länder som själva för en aktiv utvecklingspolitik inriktad på ekonomisk och social rättvisa. Cuba är ett sådant land. Vårt bistånd till Cuba avser främst stöd till hälsovård och utbildning. Mindre belopp går till jordbruksforskning och industriutveckling. Biståndet består till övervägande del av svensktillverkad utrustning. Vi följer fortlöpande hur våra insatser används och vet att biståndet kommer landets befolkning till godo.

Riksdagen har understrukt att utvecklingssamarbete med ett enskilt

land måste vara långsiktigt. Biståndet får inte göras beroende av ett lands ställningstagande eller åtgärder på det utrikespolitiska området eller bli ett påtryckningsmedel för att påverka u-ländernas utrikespolitik.

Regeringen finner således inte grund för att ompröva vårt långsiktiga utvecklingssamarbete med Cuba.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr utrikesministern för svaret på min interpellation.

Moderata samlingspartiets inställning till bistånd till Cuba under nuvarande förhållanden är helt klar: Det kan inte vara förenligt med principerna för det svenska utvecklingsbiståndet att ge pengar till ett land som starkt engagerat sig militärt i ett annat land, och detta för att utbreda ett icke-demokratiskt politiskt system – det kommunistiska. Den svenska u-hjälpen till Cuba måste därför upphöra så fort detta av praktiska skäl är möjligt. Redan påbörjade projekt skall naturligtvis fullföljas, men några nya åtaganden skall inte göras. Jag är, herr talman, övertygad om att denna inställning har starkt stöd bland svenska folket – inte minst hos många socialdemokrater.

Jag nämner den sistnämnda kategorin därför att vi så ofta på borgerligt håll har fått höra att socialdemokratin har stått i första ledet i kampen mot kommunisterna ute på arbetsplatserna, att man alltid har fått ta första stöten och därför vet vad man talar om. Jag tror att det i huvudsak är riktigt, även om den invändningen naturligtvis kan göras att kampen mot kommunisterna av skäl som alla känner betydligt har mattats under senare år. Det råder emellertid inget tvivel om att man tidvis har slagits hårt på det fackliga planet.

Men internationellt har vi undan för undan kunnat skönja ett annat mönster. Sverige har mer och mer satsat på att stödja regimer som inte kan kallas annat än kommunistiska, där socialdemokratisk verksamhet är förbjuden och där socialdemokrater av svensk modell sitter i fängelse eller har avrättats. Av någon underlig anledning har man på det internationella planet glömt alla politiska principer. Även om vi vet att olika länder har olika förutsättningar och förhållanden är det dock märkligt hur svenska statsråd inte vågar påpeka bristen på demokrati i de länder dit vi sänder hjälp, hur avsaknaden av yttrande- och pressfrihet i dessa länder viftas bort, hur generade statsminister och andra blir när förekomsten av politiska fångar påtalas.

Svensk utrikespolitik har blivit mer och mer omoralisk, och neutraliteten verkar vara en relik från en gången tid – även om man inte vill kasta bort den, utan någon gång kan också utrikesministrar böja sig för traditioner. Ty vad är det som händer i Angola och hur påverkar Cuba och indirekt Sverige detta?

Vi vet att Cuba har betydande truppstyrkor i Angola, styrkor som slåss på det prokommunistiska MPLA:s sida och vilkas tunga utrustning till största delen levereras från Sovjetunionen. Enligt brittiska Foreign

Tisdagen den
10 februari 1976

*Om utländsk
inblandning i
striderna i Angola*

Report lär det röra sig om två båtlaster per vecka som nu lossas i Angola och enligt samma källa består lasterna av "AK-47-karbiner, granatkastare, pansarfordon och SAM-7-raketer". Utrikesministern bekräftar också i sitt svar till mig förekomsten av stora kubanska truppstyrkor och material.

Att föra krig kostar som vi vet pengar, pengar och åter pengar. Kostnaderna för Cubas engagemang är det svårt att få något exakt grepp om, men man kan ändå göra vissa skattningar. Om vi utgår från den siffra som jag nämnde i min interpellation – vilket är lågt räknat –, nämligen att Cuba har 6 000 soldater i Angola, blir dagskostnaden 1,8 milj. kr. Militär expertis som jag har talat med uppskattar nämligen kostnaden per soldat och dag under de förhållanden som råder i Angola till lågt räknat 300 kr. Totala kostnaden för ett år blir då 641 milj. kr., fortfarande lågt räknat. Det innebär, herr talman, att det svenska bistånd som vi ger till Cuba för innevarande budgetår, 60 milj. kr., går åt under krigföring i Angola under en månad och en vecka. Så snabbt används alltså ett belopp som motsvarar den svenska u-hjälpen. Vi är alltså indirekt med och betalar. Man kan visserligen påstå att våra pengar går till skolor och sjukhus, men det är alldeles uppenbart att det inte är möjligt att örnmärka pengar hur långt som helst. Kubanerna kan nu använda de medel som de annars skulle ha använt till skolor och sjukhus till kriget i Angola.

Herr talman! Jag sade att 6 000 man var lågt räknat. Senare uppgifter tyder på att det rör sig om en mekaniserad division, alltså ungefär 10 000 man. Man räknar med att Cuba förutom dessa 10 000 man i Angola har 100 stridsvagnar, två bataljoner tungt batteri, två divisioner attackflyg och att man sammanlagt skeppar in 1 000 ton underhållsmateriel per dag för att få detta att fungera. Det är alltså fråga om betydande insatser.

Då frågar man sig, herr talman: Har vi moralisk rätt att vidta förändringar i den svenska biståndspolitiken med anledning av detta? Utrikesministern säger nej i sitt svar. Olof Palme har i en artikel i Dagens Nyheter gett sin syn på detta och hävdade att en minskning av det svenska stödet till Cuba skulle innebära en "bestraffning" av detta land. Det skulle alltså vara fult av Sverige att låta bli att använda sina pengar till att utbreda kommunismen med vapenmakt i en annan del av världen.

Jag kan inte förstå detta, och jag tror inte att svenska folket i gemen gör det heller. Vad har svensk biståndspolitik gått ut på hittills? Jo, just en markant politisering av u-hjälpen med pengar till de länder som svensk socialdemokrati gillar och tror sig ha en värdegemenskap med. Har inte oppositionen fått kämpa för att anslaget till Etiopien inte skulle urholkas när socialdemokratin ville tunna ut biståndet till detta land på grund av att man ogillade den regim som fanns där? Har inte regeringen blixtnsnabbt slagit till mot länder som den och – för all del – opinionen i övrigt inte har gillat, t. ex. Chile och Pakistan, när det gällt att dra ned på biståndet? Och vad hände med Sudan för några år sedan? På grund av ett inbördeskrig i detta land trappade vi snart ned vårt bistånd och stängde t. o. m. vår ambassad i Khartoum, därför att vi inte gillade

det som hände i landet.

Varför går det ibland att snabbt klippa av u-hjälp och ibland inte, herr utrikesminister? Är det inte så att det beror på de politiska sympatierna? Och gör vi inte genom att välja ut ett visst antal länder och ge dem u-hjälp och andra inte en politisk preferens? Har vi inte i själva verket på det sättet bestraffat vissa länder som kommer och ber om vår hjälp men som vi inte vill hjälpa därför att vi inte gillar dem?

Sakläget är nu tämligen klart. Det framgår både av interpellationssvaret och av Olof Palmes artikel, där han skriver: "Cuba har efter hand sänt betydande truppkontingenter till Angola. Vi ställer oss kritiska till detta precis som till all annan intervention." Utrikesministern säger: "Vi ställer oss kritiska till det kubanska militära engagemanget." Detta är ju klart språk. Skall det verkligen inte leda till några konsekvenser? Inte ens till ett upprört tal av statsministern med några märgfulla formuleringar? Ingenting alls?

Varför smyger vi då för Cuba? Har statsminister Palme blivit så bortkollrad av Fidel Castro vid sina kontakter med honom att det kritiska omdömet trubbats av? Försöker man dölja något? Låt mig här erinra om att Olof Palme tidigare haft en brevväxling med Fidel Castro, en officiell sådan som förmedlats av en svensk ambassadör. Gösta Bohman har i sin egenskap av ledamot av utrikesnämnden begärt att få ta del av den här brevväxlingen i enlighet med den praxis som finns i sådana fall. Olof Palme har vägrat. Riksdagen beslutade förra våren att uppmana statsministern att lämna ut breven. Statsministern har trots påståtningar, den sista så sent som den 12 december från Gösta Bohman, vägrat att lämna ut breven. Ännu i går kväll hade herr Bohman icke fått dessa brev.

Då jag ånyo har dechargeanmält denna uppenbara nonchalans mot riksdagens beslut, skall jag inte nu ta upp saken mer utan återkomma till den senare i vår. Men jag har nämnt den därför att jag tycker att den utmärkt väl illustrerar våra underliga Cubarelationer.

Herr talman! Ett fortsatt stöd till Cuba kan under nuvarande omständigheter inte bidra till annat än att hos allmänheten frammana en allmän fientlighet mot svensk u-hjälp. Genom sin inriktning av biståndet bidrar den svenska regeringen i hög grad till att rycka undan den moraliska grunden för svenskt bistånd. Det är ett tungt ansvar som regeringen här tar, och inga argument i världen kan dölja det faktum att den av regeringen föreslagna höjningen – för det är det som det är fråga om – av den svenska hjälpen till Cuba innebär att regeringen ger sin tysta sanktion åt en blodig militär intervention i socialismens tjänst.

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för svaret på min fråga. Möjligheterna att få någon allsidig information om vad som egentligen händer och har hänt i Angola är begränsade. Få oberoende korrespondenter har tillåtits följa de stridande parterna i det inbördeskrig

Tisdagen den
10 februari 1976

*Om utländsk
inblandning i
striderna i Angola*

som nu pågår. Några av dem som försökt har kastats ut. Den diplomatiska rapporteringen innehåller en blandning av gissningar och fakta.

Vad vi vet är att tre angolanska rörelser bekämpar varandra, militärt och politiskt. Det bedöms allmänt vara en tidsfråga innan den ena av dessa rörelser, MPLA, har vunnit en militär seger. Får MPLA full kontroll över Angola har vi naturligtvis bara att notera detta som ett politiskt faktum. Då får erkännandefrågan bedömas enligt samma principer som tillämpas i andra liknande fall.

Vad vi också vet är att den utländska inblandningen har varit och fortfarande är omfattande. MPLA är för sin krigföring av allt att döma helt beroende av teknisk och ekonomisk hjälp från Sovjet och av kubanska trupper. De två andra rörelserna, UNITA och FNLA, har i varierande utsträckning stött sig på insatser från USA, Kina, Zaire och Sydafrika.

Vad som vidare verkar uppenbart är att stormakternas intressen i Angola väsentligen har att göra med landets rika tillgångar på olja, mineraler och andra naturtillgångar och med dess strategiska läge. Så har Angola, som så många andra områden i den s. k. tredje världen, kommit att bli en tummelplats för ekonomiska intressen och stormaktspolitiska motsättningar.

Man kan naturligtvis uttrycka samma sak så som utrikesministern gör i sitt svar, att stödet utifrån är till för att "hjälpa den ena eller andra rörelsen till seger". Jag är bara rädd för, herr utrikesminister, att analysen så formulerad blir litet i vänligaste laget. Ty förmodligen är stormakterna, antingen de nu agerar på egen hand eller via ombud, väsentligen ute för att "hjälpa" sig själva.

USA har stora ekonomiska intressen att bevaka liksom den viktiga sjövägen utanför Afrikas västkust. Sovjet har länge sökt få ett politiskt fotfäste i den här delen av den afrikanska kontinenten. Kina har alltid ett intresse av att liera sig med Sovjets fiender. Sydafrika har ett givet intresse av att blåsa under splittringstendenser inom och mellan de fria afrikanska staterna. Dessutom har ju Sydafrika ett annat intresse av att ha trupper i Angola: man har från den positionen kunnat göra rensningsoperationer in i Namibia.

Vad vi vet väsentligen mindre om är bakgrunden till denna splittring. Det är därför litet förvånande att man på sina håll tycks ha så lätt att placera in de olika rörelserna i skilda politiska fällor och med sådan säkerhet anser sig kunna bedöma deras grad av folklig förankring. Utrikesministern talade i en debatt här i kammaren i december förra året litet kryptiskt om MPLA som "den folkligt förankrade politiska rörelse som förenat kampen för självständighet med strävandena efter social och ekonomisk rättvisa i Angola".

En annan socialdemokratisk talare i samma debatt, fru Dahl, tolkade detta som att den svenska bedömningen är att MPLA är den *enda* folkligt förankrade befrielseörelsen, den *enda* som framträder med rätt att representera det angolanska folket. De två andra kunde närmast jämföras med USA:s marionettregimer i Saigon på sin tid. Att hänvisa

till att FNLA och UNITA också har anhängare vore, menade hon, lika rimligt som att säga att "quislingarna i Norge skulle ha haft folklig förankring, bara därför att det fanns anhängare till nazisterna i Norge under kriget".

Även om utrikesministern i en senare replik i samma debatt tycktes instämma i mycket av det som sagts av både fru Dahl och andra som gick på samma linje, förutsätter jag att utrikesministerns och därmed regeringens bedömning är en annan och mera nyanserad.

Både MPLA och FNLA bildades som motståndsrörelser mot den portugisiska kolonialmakten. FNLA som en bonderörelse med mer konservativa värderingar och traditionella rötter, MPLA som en mer modern och intellektuell rörelse med förankring i europeisk kultur. UNITA är en utbrytning ur FNLA.

Att stämpla de här tre rörelserna med utgångspunkt uteslutande i varifrån de nu får sitt militära stöd är en mycket grov förenkling. Sydafrikas inblandning i konflikten, främst på UNITA:s sida, är naturligtvis en tragik, inte bara för Angola utan för hela Afrika. Det finns förklaringar men knappast något försvar för att UNITA-ledarna inlät sig i en sådan allians. Men från att säga det till att påstå att den här sidan i den angolanska konflikten skulle vara något slags femtekolonn i kampen mot apartheid i södra Afrika är steget ändå långt. Sammanhangen är betydligt mer komplicerade än så.

Det är lika förenklat att påstå att FNLA:s traditionella stöd från USA-allierade Zaire skulle vara ett uttryck för att den rörelsen går det amerikanska storkapitalets ärenden. Och jag kan inte heller hålla med dem som menar att MPLA:s stöd från den kommunistiska stormakten och dess bundsförvant Cuba är ett uttryck för MPLA:s beslutsamhet att etablera en marxistisk stat i Afrika.

Jag tror över huvud taget att vi hamnar fel om vi bedömer den här konflikten och de parter som agerar i den i termer som lånats från ideologiska kraftmätningar i helt andra delar av världen. Det är en afrikansk konflikt med alla dess komplicerade etniska, religiösa och regionala särdrag. Att tro att det ur spillrorna av ett nästan femhundraårigt portugisiskt kolonialvälde på några månader skall uppstå en fix och färdig demokrati är en barnslig tanke. Vad vi kan hoppas är att resultatet, trots stormakters försök till sabotage, skall bli en självständig stat med förmåga att använda de rika naturtillgångarna för att tillgodose de egna invånarnas behov av drägligare levnadsvillkor.

Skall detta bli möjligt är den första förutsättningen att det främmande militära stödet, vare sig det har formen av krigsmaterial eller trupper, upphör. Det enda den s. k. hjälpen kan åstadkomma är att motsättningsarna mellan de olika folkgrupperna i Angola fördjupas. Bara under de senaste månadernas krig med amerikanska och sovjetiska vapen, kubanska och sydafrikanska trupper har fler angolanska liv offrats än under mer än tio års gerillastrider mot den portugisiska kolonialarmén.

Att verka för försoning inom Angola och ett slut på den utländska

---

*Om utländsk
inblandning i
striderna i Angola*

inblandningen måste enligt min mening vara en viktigare uppgift för det svenska agerandet än att markera ett stöd för den ena eller den andra sidan. Den angolanska konfliktens bakgrund och det sätt på vilket den utvecklats gör att en sådan hållning också borde ligga väl i linje med traditionell svensk utrikespolitik.

Det finns heller ingen anledning att tro att det förhållandet att MPLA:s seger kanske inom kort är ett faktum betyder att alla problem därmed är ur världen. Mycket – inte minst uttalanden från de två andra rörelsernas ledare – tyder nämligen på att vi får en nästa fas, en fas som kan bli ett utdraget gerillakrig, fortsatt blodsutgjutelse och fördjupade motsättningar. Motivet för de afrikanska stater som vid OAU-mötet nyligen vägrade att erkänna MPLA var just en fruktan för en sådan utveckling och inte, som det ibland framskyttat i den militanta svenska debatten, den orimliga tanken att halva Afrika plötsligt skulle ha slutit upp på Vorsterregimens sida.

Det är förmodligen ganska litet som Sverige kan göra politiskt för att bidra till en fredlig utveckling i Angola. Jag tycker ändå att regeringens åsikt att de främmande trupperna skall dras tillbaka har formulerats litet väl försynt. "Vi ställer oss kritiska till det kubanska militära engagemanget", säger utrikesministern i sitt svar – som om kritiken gällde en eller annan misslyckad formulering i någon mindre viktig FN-resolution.

Var vi däremot – tror jag – kan göra en mera direkt och omedelbart effektiv insats är på det humanitära området. Inbördeskriget har slagit hårt mot den angolanska civilbefolkningen. En av världens största kaffeexportörer kommer kanske inte att kunna exportera något kaffe på flera år eftersom skördarna förstörts. Vad detta betyder för landets ekonomi och vad det betyder i lidanden för de människor – och de utgör en ganska stor del av den angolanska befolkningen – som är beroende av den näringen för sina blygsamma inkomster är ganska lätt att förstå. Därtill kommer att flyktingar i hundratusental nu börjat återvända från Zaire.

Vi satsade här förra året – om jag har fått riktiga uppgifter – knappt en miljon på humanitär hjälp. FN:s hjälporganisationer har dragits bort på grund av kriget. Men Frikyrkan Hjälper och Röda Korset fungerar fortfarande. De erbjuder oss kanaler som vi bör utnyttja i all den omfattning som det är transporttekniskt och på annat sätt möjligt.

Men inbördeskriget i Angola har, herr talman, också fått betydelse för den svenska debatten på ett annat sätt. Samtidigt som Havanna-regeringen satsar stora pengar på att skicka trupper till en krigsskådeplats där striderna på inget sätt berör landets säkerhetspolitiska intressen har den svenska regeringen föreslagit höjda biståndsanslag till Cuba. Många människor har undrat, och andra har gripits av vrede. De har ställt sig frågan: Skall vi ge u-hjälp till ett land som anser sig ha råd att satsa mångdubbelt större belopp på att, som Castro uttrycker saken, sprida revolutionen – i en helt annan världsdel? Jag förstår de människorna.

Regeringens förslag till ökning är svårt att försvara eftersom någon höjning inte alls föreslagits till många av de svenska mottagarländer för bistånd som är mycket fattigare än Cuba trots att man i FN utfäst sig att ge förtur åt just de minst utvecklade länderna. Det är ett av de krav som finns inskrivna i dokumentet om den nya ekonomiska världsordningen. Regeringen har med sin Cubapolitik gjort den svenska u-hjälpsopinionen en större otjänst än man förmodligen själv begripit.

Regeringens biståndsproposition och de motioner som väckts skall nu behandlas i utrikesutskottet, och det finns ingen anledning att här föregripa den diskussion som kommer att föras i utskottet och senare här i kammaren. I vår partimotion har vi redovisat hur vi ser på den här saken. Vi ansåg tre skäl vara viktiga när vi, liksom andra partier, beslöt att ge bistånd till Cuba: behovet av bistånd, den handelsblockad landet var utsatt för från de amerikanska staternas sida och det ensidiga beroende av Sovjetunionen som blev en följd av den politiken.

I dag är situationen delvis en annan. De ekonomiska framstegen har varit betydande tack vare en framgångsrik sockerexport och god utvecklingsplanering. Det verkar också klart att den amerikanska handelsblockaden skulle ha upphört om inte Cubas engagemang i Angola hade kommit emellan.

I det läget finns det anledning att pröva om inte vårt samarbete med Cuba väsentligen bör ha en annan inriktning än den rent biståndspolitiska. En sådan prövning har redan gjorts när det gäller Tunisien, och motiven har i princip varit desamma som dem vi åberopat i fallet Cuba.

Självklart är det nödvändigt att se biståndet i ett långsiktigt perspektiv och att vi infriar gjorda utfästelser. Det bör vara god sed i allt internationellt umgänge. Vad de utfästelserna innebär i pengar blir det utrikesutskottets sak att ta reda på. Men någon ökning av biståndsanslagen inför nästa budgetår anser vi inte bör ifrågakomma.

De pengar som på det sättet kan frigöras bör enligt vår mening utnyttjas för att stödja frihetssträvandena i södra Afrika, dvs. väsentligen i kampen mot apartheid – mot vad utrikesministern helt riktigt beskriver som ”den hatade och fruktade rasistregimen” – i Sydafrika och i Rhodesia.

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! Jag kom från Angola för bara ett par dagar sedan och var inte medveten om att den här debatten skulle hållas i dag. Därför har jag praktiskt taget inga papper med mig och jag har inte heller herr Björcks i Nässjö samlade skrifter på mig. Jag har inte ens hunnit få fram texten till hans interpellation.

Men utrikesministern upprepar i sitt svar den fråga som herr Björck ställt: Kan utrikesministern bekräfta uppgifterna om kubanska styrkor i Angola? Det har väl bekräftats flera gånger. Jag vill minnas att det var den 15 januari som Fidel Castro vid en presskonferens talade om detta och sade att trupperna hade kommit dit – efter vädjan från Folkrepubliken Angolas regering – i november, två veckor efter det att Syd-

afrika helt öppet gått in med stora reguljära styrkor.

Man kan fråga sig varför herr Björck är så intresserad av förekomsten av utländska trupper, och då enbart av de kubanska trupper som finns där för att försvara Folkrepubliken Angola mot utländsk intervention. Att reguljära trupper från den fascistiska apartheidregimens Sydafrika sedan lång tid ockuperat delar av södra Angola borde väl vara känt för herr Björck, liksom att de i oktober öppet genomförde en invasion med stora styrkor. Det var innan den siste portugisiska överkommisariern hade överlämnat Angola till, som han den 10 november sade, "det angolanska folket". Det var den 11 november som MPLA, den enda legitima och autentiska befrielseörelsen i Angola, utropade Folkrepubliken Angola i Luanda.

Men den gjorde inte detta utan svårigheter. Bara några dagar innan de sista portugisiska kolonialtrupperna efter nästan 500 års ockupation och terror lämnade Angola gjordes ett överfall av en fascistisk portugisisk truppstyrka mot MPLA:s högkvarter i Luanda. Åtskilliga personer dödades, däribland några av de ledande i MPLA. Det angolanska folket har verkligen reda på vilka utländska trupper som funnits i Angola och vad de hållit på med.

Jag har, som sagt, inte herr Björcks samlade skrifter på mig och vet inte hur stor oro herr Björck har uttryckt i den här församlingen tidigare om förekomsten av utländska trupper i Angola. Det är möjligt att han varit djupt bekymrad över detta. De portugisiska trupperna var där bortåt 500 år, så det fanns gott om tid för den här kammarens ärade ledamöter att uttrycka oro över förekomsten av utländska trupper i Angola och t. o. m. driva kampanj för att få ut dem därifrån. Det är möjligt att herr Björck har gjort allt detta. I så fall ber jag om ursäkt om jag misstänker honom för att inte ha varit oroad av utländska trupper i Angola tidigare.

Men även före den 11 november fanns andra utländska trupper i Angola. De sydafrikanska trupperna ryckte fram söderifrån och stödde en marionettgrupp, UNITA, under Jonas Savimbis ledning – en marionettgrupp som över huvud taget inte hade fungerat som befrielseörelse utan tvärtom samarbetat med de portugisiska kolonialisterna. I norr ryckte reguljära trupper från Zaire ganska långt in i Angola för att stödja FNLA, som herr Ullsten tycktes ha en hel del hjärta för.

FNLA har en speciell historia, som har berättats från Guinea-Conakry nyligen i en broschyr, avsedd för OAU, den afrikanska enhetsorganisationen. Där berättar man från Guinea-Conakry FNLA:s historia, Holden Robertos historia. Han var från början försedd med guineanskt pass, och i Guinea-Conakry erkänner man nu självkritiskt att man trodde att han var en verklig frihetskämpe. Jag vill minnas att hans s. k. angolanska regering blev erkänd av OAU redan 1963. Den blev erkänd på initiativ av Guinea-Conakry. Men kort tid senare fick man verkliga bevis för att Holden Roberto arbetade i en annan organisations tjänst, nämligen CIA:s tjänst, och OAU upphävde sitt tidigare erkännande. Det har f. ö. blivit bekräftat på nytt från USA för någon månad sedan att Holden

Roberto redan från början av 1960-talet var i CIA:s tjänst.

Herr Björck avslutade sin predikan här med någonting om en blodig militär intervention i socialismens tjänst; han avser därmed de kubanska truppkontingenter som befinner sig i Angola. Men vad representerar de sydafrikanska trupperna i Angola, som uppgår till åtminstone 6 000 man – några säkra uppgifter finns inte om antalet? Vad representerar Zaires trupper, som jagades på flykten och som nu har lämnat Angola, bortsett från en smal landremsa längst uppe i norr?

Herr Ullstens inlägg här var en aning mindre onyanserat än herr Björcks. Men han ser tydligen kriget i Angola som ett uttryck för stormaktsintressen, för en konflikt mellan Sovjetunionen på ena sidan och USA på den andra. Det fanns märkligt litet utrymme för det angolanska folkets strävanden, aspirationer och drömmar i hans syn på denna konflikt. När man ser på konflikten i Angola med det liberala vankelmod som herr Ullsten här har demonstrerat är det självklart att man parfymerar upp och ondulerar också sådana herrar som Holden Roberto och hans marionettjunta, FNLA, och helst vill ställa sig neutral till kampen i Angola.

Jag har, som sagt, varit där helt nyligen på en internationell konferens – en snabbinkallad världskonferens – i Luanda med representanter för 63 stater. De flesta afrikanska stater var företrädna där med delegater. Ett tiotal av dem hade sänt delegater som representerade sina regeringar. F. n. är det om jag inte är fel underrättad – jag har inte hunnit läsa alla tidningar sedan jag kom hem – 25 eller 26 av OAU:s 46 medlemsstater som har erkänt Folkrepubliken Angola, och några av dem ger ett kraftigt materiellt bistånd till Folkrepubliken Angola.

För att åter anknyta till det liberala vankelmodet vill jag säga att man inte fann någonting av detta i Luanda. Samtliga delegater från Europa, Afrika, Latinamerika och Asien gav uttryck åt en enda mening, nämligen att hela den progressiva världen skall solidarisera sig med Folkrepubliken Angola, med MPLA, som är den enda verkliga befrielse rörelsen i Angola. Denna har överallt i de områden som den befriat tidigare – och jag vill påminna om att den hade befriat 12 av 16 provinser i Angola fram till den 11 november när Folkrepubliken Angola utropades – upprättat ett hälsovårdssystem, med de ytterligt små resurser man hade. Vi skall komma ihåg, även om inte en del herrar och damer här i kammaren haft några blödande hjärtan för den sakens skull under Portugals välde i Angola, att den portugisiska kolonialregimen minst av allt var intresserad av att från det angolanska folket självt rekrytera och utbilda personer till läkare, ingenjörer och andra kvalificerade befattningar.

Man har i de befriade områdena börjat, på sina ställen med stor framgång, att bekämpa analfabetismen. Praktiskt taget hela den svarta befolkningen i stora områden av Angola var analfabeter. MPLA har överallt där ett område befriats börjat med en jordreform. Man står alltså för en utveckling som är enbart i det angolanska folkets intresse. Jag tror också att alla utländska iakttagare som varit på plats och bevittnat ut-

vecklingen där har kunnat intyga detta, även många som på intet sätt delar den socialistiska övertygelse som MPLA besjålas av.

När den fascistiska sydafrikanska apartheidregimens armé öppet marscherade in i Angola den 23 oktober 1975 exponerades en gång för alla hela den blodiga koalitionen som står i USA-imperialismens tjänst, och det är märkligt att man fortfarande från denna talarstol skall höra personer som inte kan ta ställning i denna fråga, där ståndpunkterna är så klara på ömse sidor att det över huvud taget inte finns något utrymme för tvekan.

Vi hör och har läst mycket om det snabba och effektiva bistånd som getts av Sovjetunionen och Cuba i full överensstämmelse med folkrätten och med en lång serie av FN-resolutioner om avkolonialisering och om folkens självbestämmanderätt. Det hävdas nu att detta bistånd har givits för att framför allt Sovjetunionen skall vinna ett inflytande av ett märke som är så väl känt för alla kolonialister och imperialister.

Men även amerikanska journalister som på intet sätt är marxister tycker att USA borde ha passat på tillfället att få ett inflytande i Angola. En journalist som Anthony Lewis i New York Times skrev exempelvis att det effektiva sättet för Förenta staterna att vinna inflytande skulle ha varit att fördöma den sydafrikanska arméns invasion. "I stället", skrev han, "har Förenta staterna ställt sig på samma sida som Sydafrika. Ett tillfälligt sammanträffande, kanske man kan säga, men ett sammanträffande som knappast kunde ha varit mera fatalt för USA:s anseende i största delen av den afrikanska kontinenten."

De som har ställt sig på det angolanska folkets sida i den svåra situation som folket befann sig i omedelbart efter den 11 november kommer att ha en evig tacksamhet från det angolanska folket.

Medan jag var i Luanda firade man, den 4 februari, 15-årsminnet av den väpnade kampens början. Det var ett jättefolkemöte i centrum av Luanda. Vi hade tillfälle att se en stor demonstration. Det var först en militär demonstration med ett halvt dussin tunga och lätta tanks och ett stort antal luftvärnspjäser och artilleripjäser. Sedan kom den civila demonstrationen. Det var inte många vita som deltog i denna demonstration, men några fanns där. En avdelning av tåget leddes av en 22-23-årig vit man med MPLA-flagga. En grupp av en barnavdelning med uppskattningsvis 11-12-åringar leddes av en vit flicka med MPLA-flagga.

Det finns – det intrycket har nog alla fått som har varit i Angola – en strävan att likvidera varje spår av rastänkan, en strävan att göra Folkrepubliken Angola till ett hem för alla oavsett om de är svarta eller hör till de vita som efter den 11 november slöt upp kring Folkrepubliken Angola.

Det är nu rörande att lyssna till herr Björcks i Nässjö omtanke om demokratin i Folkrepubliken Angola. Någon sådan omtanke fanns inte före den 11 november och finns naturligtvis inte nu heller.

Jag skall sluta med att säga att jag livligt hoppas att Cuba inte kommer att prickas för en gärning som vunnit den framstegsvänliga världens

därför att den arbetade mot den portugisiska kolonialmakten. MPLA hade erövrat mycket stora områden redan under den portugisiska tiden och man fann att MPLA inom de erövrade områdena, på samma sätt som PAIGC i Guinea-Bissau, byggde upp samhällen med en ordning som vi med hänsyn till situationen i Angola i övrigt fann tillfredsställande: man organiserade hälsovården, man bekämpade analfabetismen, man satte barnen i skolor osv. Man gav exempel på hur man ville att det samhällssystem skulle se ut som skulle växa upp om hela Angola blev självständigt och fritt.

Den stora tragiken i Angola är den splittring mellan olika rörelser som nu har lett till ett inbördeskrig. Men om man talar om utländsk inblandning skall man inte glömma att den i första hand är sydafrikansk. Den började redan förra sommaren, när de första truppstyrkorna sändes in.

Redan i augusti fanns sydafrikanska förband på plats långt inne i Angola. Sydafrika bygger ytterligare upp denna militära intervention, och det är först i oktober månad som MPLA, som märker vad som är på väg att hända inför självständighetsdagen, begär hjälp utifrån.

Cuba hade tidigare några hundra instruktörer i Angola, men den första kubanska styrkan lär icke ha kommit förrän i början av oktober.

MPLA:s förmodan att det här var en militär uppladdning som kunde bli katastrofal ur dess synpunkt bevisades ju av vad som hände. Någon månad efter självständighetsdagen stod fientliga styrkor utanför Luanda. Många av er minns säkert hur svenska radio- och TV-reportrar lämnade oss meddelanden från Luanda där vi kunde höra kanondundret från omgivningarna. Motståndarna var alltså alldeles inpå Luanda.

I den situationen, när Sydafrika har trupper som stöder två av de rörelser som konkurrerar om makten i Angola och de dessutom får Zaire- och USA-hjälp, måste man väl ändå i rättvisans namn försöka att förstå att MPLA också begär att få utländsk hjälp.

Vi har fördömt denna utländska intervention; vi gjorde det i samband med självständighetsdagen den 11 november förra året, och jag har gjort det vid flera tillfällen, i interpellationsdebatter här i kammaren och i TV- och radiointervjuer. På den punkten är vår inställning fullständigt klar: fördömandet gäller samtliga utländska militära styrkor, inte bara de kubanska.

Jag är helt enig med herr Ullsten om att den enda linje som vi kan ha här i Sverige naturligtvis är – även om det kanske nu är alldeles för sent – att verka för att det blir en samförstånds lösning, att försoning kommer till stånd om det nu är möjligt. De afrikanska staterna har arbetat för detta. De har misslyckats. Frågorna har inte varit föremål för behandling i FN:s säkerhetsråd därför att de afrikanska staterna plus de inblandade i Angola inte vill att de skall tas upp där.

Det är klart att detta är den alldeles riktiga inställningen: Bort med den utländska inblandningen i Angola! Låt det angolanska folket fritt och självständigt få bestämma över sin framtid! Låt de krafter som kämpar

och har olika meningar, kanske olika ideologier, och som företräder olika stammar, komma samman och försöka komma överens! Det har varit – och är naturligtvis fortfarande – den svenska ståndpunkten. Men att så ensidigt se på situationen i Angola som herr Björck gjorde – det måste man bestämt reagera emot.

Herr talman! Jag skall inte gå in på sammanknytningen med Cuba, som egentligen är en annan sak.

Fru statsrådet SIGURDSEN:

Herr talman! Herr Björck i Nässjö uppehöll sig i sitt inlägg mycket vid frågan vilket val av länder vi skall ha när det gäller mottagare av svenskt bistånd. Utrikesministern har ju klart redovisat vad som ligger till grund för val av mottagarländer för vårt bistånd, och det står den svenska riksdagen bakom. Jag vet att moderaterna har en annan mening i den här frågan.

Herr Björck går sedan in på vilken typ av stater det är som får del av det svenska biståndet, och det är naturligtvis så, som herr Björck säger, att en del av dessa stater har kommunistiska regimer. Jag tror att det var herr Arne Geijer som här i kammaren sade i en biståndsdebatt att om vi skulle söka efter ett land med samma demokratiska uppbyggnad som de västerländska staternas, då skulle vi inte ge bistånd till något land. Det är just så att flertalet av dessa fattiga u-länder har andra styrelseskick än den västerländska traditionella demokratin. En del är kommuniststater, andra är enpartistater osv. Men jag har inte hört att moderaterna – det sade inte herr Björck nu, och jag har inte heller sett det i några motioner – vill avbryta allt bistånd. Det skulle vara konsekvensen, nära nog, om man drog slutsatser av det resonemang som herr Björck för.

Herr Björck nämner några länder i fråga om vilka han påstår att den svenska regeringen har gjort ett annat ställningstagande än när det gäller Cuba i det här fallet. Det har aldrig varit aktuellt, herr Björck, att avbryta biståndet till Indien, Pakistan, Sudan eller Etiopien, som jag tror var de länder herr Björck räknade upp.

Det var ett kort krigstillstånd mellan Indien och Pakistan 1965. Vi hade då ett begränsat bistånd till dessa båda länder, men det fortsatte. Vad som hände 1971 påverkade inte heller biståndet till Indien. I detta fall var det också så att efter kriget nuvarande Bangladesh – tidigare Östpakistan – var den del av Pakistan som i huvudsak vår hjälp gick till. Bangladesh är nu huvudmottagarland för svenskt bistånd, och vi ger också bistånd till Pakistan, även om det inte är ett programland.

Bistånd utgår också till Sudan. Bistånd utgår – och har inte skurits ned – till Etiopien. Vi kan konstatera att det i årets budgetproposition föreslås ett ökat anslag till Etiopien.

Jag kan i detta sammanhang meddela kammaren att konservativa politiker i andra länder också har tagit upp den här frågan om att avbryta stödet till Cuba med anledning av kubanernas stöd till MPLA-regeringen

Tisdagen den
10 februari 1976

*Om utländsk
inblandning i
striderna i Angola*

i Angola. Canadas, Hollands och Norges regeringar har tagit precis samma ställning som den som den svenska regeringen här i dag har redovisat.

Moderaterna beskyller ofta regeringen för att politisera biståndet. Men när det gäller ländervalet tittade jag i den moderata partimotionen till årets riksdag. Där säger man:

”Vid Sveriges val av mottagarland bör hjälpbehovet och icke politiska bedömningar vara avgörande. Det väsentliga måste vara att biståndet i varje enskilt land utformas på ett utvecklingsbefrämjande sätt, så att det kommer den fattigaste befolkningen till godo.” Ja, det överensstämmer ju i stor utsträckning med det som är grundvalen för den svenska biståndspolitik.

Jag tycker kanske att herr Björck i Nässjö i viss utsträckning faller på eget grepp när han kritiserar den svenska regeringen för politisering av biståndet. Vad är det herr Björck och moderaterna föreslår när man säger att man skall ompröva eller avbryta vårt bistånd till Cuba? Det är väl just en politisering, fattandet av ett politiskt beslut.

Jag skulle till slut återigen vilja citera ur moderaternas partimotion: ”En politisering av den svenska u-hjälpen äventyrar --- nödvändig kontinuitet i utvecklingsarbetet ---.”

Herr talman! Jag tycker att det här tyder på att vi skall fortsätta biståndet till Cuba.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Jag skall försöka något kommentera de inlägg som har gjorts framför allt av herrar Takman och Andersson, vilka ju delvis hade samma syn på det här problemet.

Vad det gäller herr Takman, så torde det väl knappast finnas något land i världen med någon konferens som herr Takman icke besöker och sedan kommer hem och berättar rena barnsagor om vad som har hänt där. Herr Takman har i sitt inlägg inte med ett ord berört de kubanska trupperna, trots att han väl hade alla möjligheter att studera deras aktiviteter på den s. k. världsfredskonferensen eller vad det nu var för någonting nere i Luanda.

Dessutom påstod herr Takman att ett 60-tal länder var representerade där. Då får jag fråga: Representerade herr Takman möjligen Sverige, sig själv eller det kommunistiska partiet? Och vad representerade de andra länderna i det här sammanhanget?

Nej, herr Takman känner vi som en fellow-traveller av värsta sort när det gäller sådana här aktiviteter, så hans vittnesbörd kan vi nog inte fästa något större avseende vid.

Vad beträffar min underlåtenhetssynd att de senaste 500 åren icke bekämpa den portugisiska kolonialmakten i Angola och Moçambique, så torde det finnas rent naturliga skäl till att jag under den tidsperiod som herr Takman anger har haft begränsade möjligheter härvidlag.

Som sagt: Att det var enighet i Luanda vid en kommunistisk eller prokommunistisk världskonferens av något slag förvånar sannerligen ing-

en i det här sammanhanget. Och mina samlade skrifter i det här avseendet, herr Takman, finns inte. Det torde mest vara i kommunistiska länder som politikerns tal ges ut i vackra samlade skrifter och sedan distribueras till partifolk av lägre dignitet.

Men något som är intressant här är ju de frågor som riktats till mig om varför jag inte tagit upp Sydafrikas intervention. Det är ju inte det, herr utrikesminister, saken handlar om. Jag har framställt en interpellation beträffande Cuba och det svenska biståndet till Cuba. Såvitt mig är bekant ger vi inget bistånd till Sydafrika. Skulle några propåer komma om detta kan herr utrikesministern räkna på mitt stöd för att det inte skall bli något av med det. Jag kan inte föreställa mig att man förbereder något sådant inom utrikesdepartementet.

Min inställning till Sydafrika är helt klar. Jag har under ganska många år varit med om att arbeta mot den sydafrikanska rasismen. Jag gjorde det redan i en rad sammanhang när jag gick i skolan. Men, herr Andersson, som en ren upplysning kan jag nämna att jag under en tid var förste vice ordförande i den organisation i Sverige som var huvudman för bojkotten mot Sydafrika, nämligen Sveriges ungdomsorganisationers landsråd. Där fick jag vara med om att på en lång rad sätt arbeta just mot rasismen i Sydafrika och övertala svenska folkrörelser, t. ex. KF, att fortsätta med sin bojkott mot Sydafrika, vilket KF inte ville och också avstod från, när de privata handlarna hade litet bättre apelsiner än KF kunde saluföra. Jag skall gärna berätta om den kampen här, så kan ju herr Andersson berätta om regeringens och sin egen heroiska kamp mot rasismen i Sydafrika. Men nu är det som sagt inte det som det här handlar om, utan här handlar det om Cuba, ett land som vi ger en mycket betydande del av det svenska biståndet till.

Som jag har angett i min interpellation har Cuba ett antal militära och civila rådgivare i ett tiotal länder i Mellanöstern och Afrika. Det anser man sig ha råd med. Men då frågar jag: Har vi då råd, och är det riktigt och tillbörligt att vi stöder ett land som arbetar på det här sättet? För, herr Andersson och fru Sigurdsen, vad är det som sägs i den broschyr som SIDA ger ut, som distribueras till eleverna i våra skolor och i vilken det talas om varför vi ger bistånd? Jo, där säger man bl. a. att det svenska biståndet "skall medverka till en samhällsutveckling i demokratisk riktning i u-länderna". Menar herr Andersson och fru Sigurdsen att de kubanska truppernas kamp i Angola medverkar till en samhällsutveckling i demokratisk riktning i Angola? Jag betvivlar det!

Vad sedan gäller inriktningen av biståndet sägs det att vi skall ge bistånd till länder där det verkligen behövs. Fru Sigurdsen citerade här den moderata partimotionen, men det är väl inte helt obekant att just Cuba har en relativt hög levnadsstandard. Det känner fru Sigurdsen och herr Andersson väl till. Och en av herr Anderssons medarbetare, tillika en av våra mest omdömesgilla ambassadörer, Harald Edelstam, har i en rapport som kommit till allmänhetens kännedom uttalat sig om detta. Jag skall här gärna citera några rader ur den rapporten. Han säger så

här: "Man ser i stället en nation i arbete, var och en tycks ha en uppgift att fylla," – och nu kommer det intressanta – "folk är snyggt och ändamålsenligt klädda, man ser inga fattiga och inga rika människor."

Vidare skriver Edelstam följande: "Cubanerna äger icke västerlänningens ha-begär och nöjer sig på fritiden med gungstolen framför TV-apparaten," – sådana har man uppenbarligen – "kylskåpet i köket och en bekväm säng i sovrummet. Klimatet är tropiskt, vilket gör att anspråken på kläder och bostad är små. Likaså blir möbleringen enklare eftersom mattor och stoppade möbler är onödiga och olämpliga."

Detta säger alltså en svensk ambassadör i sin rapportering från detta land, och det torde ju inte direkt tyda på att akuta svenska insatser här är nödvändiga.

När det gäller MPLA är det väl heller inte obekant att en socialdemokratisk politiker i Portugal, som den svenska regeringen har goda kontakter med, nämligen Mario Soares, har ställt sig mycket negativt till MPLA och verksamt bidragit till att man i Portugal inte har varit så positiv till MPLA som man tydligen är från svensk sida. Det tycker jag är tänkvärt.

I Cuba har vi en exempellös upptrappning av det svenska biståndet. Budgetåret 1971/72 gav vi 3,6 miljoner. För nästa budgetår föreslås 70 miljoner, alltså en 20-dubbling på dessa fem sex år. Cuba bedriver själv u-hjälpsverksamhet. Man har t. ex. byggt ett mycket magnifikt lyxhotell utanför Hanoi, ett hotell som uppenbarligen skall användas för turism, även om den turismen inte tycks gälla vissa svenska journalister. Lars Braw på Kvällsposten är en av dem som under ganska många månader nu har försökt att få visum men inte fått det.

Herr talman! Till slut vidhåller jag bestämt att svensk utrikespolitik under de senare åren har ändrat karaktär. Vi kan diskutera om detta är riktigt eller inte. Vi är ju ett litet land utan kolonialt förflutet och med en alliansfri utrikespolitik. Därför har vi förutsättningar att spela en roll och göra vissa insatser i världspolitiken. Vi kan säga vad andra länder inte kan eller vågar. Vi kan föra frihetens och demokratins talan när ingen annan vill eller har möjlighet. Men förutsättningen för att vi skall bli trodda när vi tar avstånd från diktatur, förtryck och rasism i andra delar av världen är att det finns någon konsekvens i den svenska utrikespolitiken. Jag hävdar att det gör det mindre och mindre. Vi är inte längre neutrala i den bemärkelsen att vi avstår från att säga vad vi tycker och tänker i internationella frågor. Men vi är inte heller neutrala i den bemärkelsen att våra moraliska fördömanden drabbar lika. Därför har inte längre svensk utrikespolitik den effekt som den skulle kunna ha och som den borde ha.

Det som nu har hänt när det gäller Cubas inblandning i Angola visar dessutom att regeringen inte hyser den omtanke om den svenska u-hjälpens framtid som jag tycker att regeringen borde hysa med tanke på vad man har sagt i andra sammanhang. Man tar på sig ett stort ansvar om man låter u-hjälpen till Cuba fortsätta eller till på köpet, som nu föreslagits, ökar den.

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Herr Takman talade mycket om det liberala vankelmod som skulle ha gripit mig i den här frågan. I så fall delar jag det ödet med t. ex. den afrikanska enhetsorganisationen OAU som, precis som jag sade i mitt förra inlägg, inte kunde fatta något beslut i Angolans frågan. Hälften av delegaterna ansåg att det vore fel att erkänna MPLA. Detta ställningstagande från OAU-staternas sida bottnade inte i att de ogillade de idéer som MPLA står för och inte heller i att de ville stödja de två andra organisationerna. Motviljan mot ett ensidigt erkännande bottnade i att man just fruktade att man därmed skulle frammana en situation i Angola som kunde leda till att motsättningarna mellan de olika folkgrupper som står bakom de tre rörelserna fördjupades. Därmed skulle man bli medskyldig till fortsatt blodsutgjutelse. Man ville undvika det.

Det är och har varit en av kungstankarna i panafrisk politik över huvud taget att till varje pris försöka hålla ihop de ibland ganska slumpmässigt tillkomna afrikanska staterna. Börjar det rasa på ett ställe kan det fortsätta på andra. Så agerade man i Nigeriakonflikten, och så har man gjort i andra kriser.

Jag har precis samma mening. Jag har det just därför att jag har väldigt mycket känsla för det som herr Takman beskrev som det angolanska folkets drömmar – han tyckte att det saknades uttryck för det i mitt förra inlägg – om att få leva i en självständig stat där man kan hålla ihop inbördes, där man själv bestämmer ekonomiskt och politiskt, där man inte styrs av utländska storföretag eller kolonialmakter i andra världsdelar. Jag har en stark känsla av att människorna vill åstadkomma en sådan utveckling. Och man inser att det försvåras eller omöjliggörs om utländska makter med helt andra motiv sätter in sina militära och politiska resurser för att stödja än den ena, än den andra av de tre rörelserna. På det sättet blåser de under fortsatt krig och fortsatt splittring.

Herr Takman tycker att det är konstigt att jag inte kan ta klar ställning till det sydafrikanska engagemanget i Angola. Jag tog en alldeles klar ställning till det; jag sade att det finns inget försvar för UNITA-ledarnas allians med Sydafrika. Men jag tillade – jag tyckte inte vi skall göra det för lätt för oss när vi kritiserar vad som händer i andra delar av världen – att även om vi inte kan hitta något försvar för den sortens allians måste vi kanske besvara oss med att se om det finns några politiska och ekonomiska förklaringar. Och det finns det säkert. Jag tyckte också att det fanns anledning säga att det faktum att det finns sydafrikanska grupper i södra Angola, delvis på samma sida som UNITA, inte innebär att UNITA sluter upp på den sydafrikanska apartheidpolitikens sida. Det vore en orimlig, förenklad och vulgär tolkning. Inte minst herr Takman borde kunna ha en viss förmåga att kritiskt bedöma sådana här militärstrategiska oheliga allianser – de har faktiskt förekommit på närmare håll än i Angola.

Jag tror över huvud taget rätt litet på herr Takmans historieskrivning. Han säger att han i Luanda har erfarit att det finns bara en mening

Nr 63

Tisdagen den
10 februari 1976

---

*Om utländsk
inblandning i
striderna i Angola*

*Om utländsk
inblandning i
striderna i Angola*

där – man vill att MPLA skall segra. Hela Afrika jublar inför den tanken. Jag tror inte att Luanda just i dag, eller just i de kretsar i vilka herr Takman har rört sig, är rätta stället att göra några särskilt objektiva iakttagelser i den frågan.

Det kanske är bra att MPLA segrar men bara under en förutsättning, nämligen att ledarna i MPLA inser att om segern inte bara skall bli militär utan också leda till en politisk lösning på konflikten så måste man gå in för en försoningspolitik. Annars är risken påtaglig att det kommer att bli ett utdraget inbördeskrig, där de besegrade rörelserna kommer att gå under jorden. Det vore ingen lycklig utveckling, i varje fall inte för dem som vill se mindre militant och mera humanitärt på dessa problem.

Utrikesministern sade att MPLA inte är kommunistiskt. Jag tror att det är ett riktigt påpekande. Vi gör det ofta alltför lätt för oss här i Sverige. Vi tror att det politiska mönster som präglar vårt land och Europa är detsamma som uppträder i alla världsdelar. Oberoende av historia, tradition, stammotsättningar etc. är det enligt denna enklare opinionsbild alltid möjligt att få olika rörelser och grupper runt om i världen att passa in i svenska eller västeuropeiska mönster.

Jag tycker att det hade varit bra om utrikesministern efter det konstaterandet också velat ge ett erkännande åt tanken att man då inte heller skall stämpla de två andra rörelserna som några utländska marionetter, styrda av amerikanskt storkapital eller av sydafrikanska intressen. Jag har inte sagt att utrikesministern skulle ha en sådan uppfattning, men det vore bra om vi kunde få bekräftat att det inte är så. Det skulle göra den svenska hållningen mera nyanserad på den här punkten. För i det avseendet bör den vara nyanserad. Samtidigt som jag tycker att kravet på att de utländska trupperna skall lämna Angola kanske borde kunna framföras litet *mindre* nyanserat.

Får jag sedan med anledning av både utrikesministerns skrivna svar och hans senare inlägg säga att det finns en glidning i resonemanget som antyder en felaktig uppfattning om händelseförloppet. Av hans inlägg får man intrycket att MPLA-regeringen i Angola begärt förstärkningar från Cuba sedan de sydafrikanska trupperna hade invaderat Angola. Jag är inte säker på att det förhåller sig på det sättet. Jag läste – f. ö. just i en diplomatisk rapport som man ställt till förfogande från utrikesdepartementet – att den kubanske utrikesministern Carlos Rodriguez hade sagt i en intervju i början av året att det fanns kubanska soldater eller rådgivare i Angola redan på sensvåren 1975. Detta uttalande gjordes strax före eller under OAU-mötet och han hade tillagt: Vi tänker inte dra tillbaka de trupperna, även om OAU skulle rekommendera det.

Senare har visserligen Fidel Castro i en intervju, även återgiven i Dagens Nyheter, påstått att det inte fanns några kubanska trupper i Angola förrän den 23 oktober. Jag tror att herr Andersson har anledning att ta sin kubanske kollega på orden.

Herr talman! Det är intressant att iaktta det plötsliga engagemang i

en u-landsfråga som herr Björck i Nässjö visar. Det har vi inte varit vana vid i kammaren vid andra tillfällen. Moderaterna och deras ledande företrädare brukar hålla sig ganska mycket i lä bakom regeringens förslag, aldrig föreslå ett enda öre mer i u-hjälp. De brukar över huvud taget sällan tala med något egentligt engagemang om de rika ländernas skyldighet att hjälpa de fattiga. Men nu är man på alerten. Nu ser man en chans att göra ett annat slags inrikespolitik av u-hjälpen. Jag tycker att den prioriteringen – även om jag kan instämma i en del av kritiken av den svenska Cubapolitiken – är litet ledsam.

Jag skulle också vilja rekommendera herr Björck att driva den här tesen om att vi inte kan stödja u-länder, som inte fyller demokratiska krav, litet mindre långt. Konsekvensen kan annars bli att vi borde upphöra med allt slags samarbete med u-länder.

Herr Björck nämnde Etiopien och sade att vi fick kämpa hårt för att inte anslaget till Etiopien skulle dras in. Men Etiopien var då och är fortfarande en av Afrikas mest stenhårda diktaturer. Där varken fanns eller finns i dag plats för vare sig några socialdemokrater eller några moderater. Men jag tycker inte att det i sig skall vara ett skäl för oss att avstå från att gå in och göra en biståndsinsats. Vi skall göra våra insatser för människorna, inte för regimen. Det är alldeles klart att förutsättningarna för ett framgångsrikt biståndssamarbete här att göra med vilken politik som regeringen i mottagarlandet för. Men sedan den bedömningen väl är gjord handlar det om att bedöma de enskilda projekten och se om den hjälp vi avser att ge verkligen kan åstadkommas och bli effektiv.

I folkpartiet är vi bekymrade över reaktionen mot Cubahjälpen därför att vi tror att den skadar det mycket sköra stöd som finns hos den svenska allmänheten för större svenska biståndsinsatser i de fattiga länderna. Jag hoppas därför, herr talman, att det som sagts och inte sagts här i dag kan tolkas som ett uttryck för att det finns ett gehör hos andra partier och hos regeringen både för principen att ingångna biståndsavtal skall hållas och att vi skall ge förtur åt de minst utvecklade länderna. I den sortens frågor tycker jag att det vore trist att tvingas tillgripa lottning.

Det finns också anledning att i den här debatten stryka under ett par andra saker. Att hjälpen skall vara långsiktig har jag redan betonat. Den skall också ges i former som passar det mottagande landet. En annan princip är att hjälpen inte skall förbindas med utrikespolitiska villkor. Den principen kan det ibland finnas anledning att nyansera och det har också skett, precis som herr Björck var inne på. Vi avstod från att fullfölja ett planerat biståndsavtal med Chile när Allende störtades. Biståndet till Pakistan har nu återupptagits, som fru Sigurdsen påpekade, men det frystes ner i samband med inbördeskriget, som ledde till att Östpakistan bröt sig ur och Bangladesh bildades. Från vår sida har väldigt ofta understrukits att ett av de främsta motiven för hjälp till Zambia, som ju inte heller tillhör de fattigaste u-länderna, är att Zambia är en av det fria Afrikas viktigaste utposter i söder med gräns mot både Rhodesia

och Sydafrika och tidigare mot två portugisiska kolonier. I dag har Zambia till följd av sjunkande kopparpriser dessutom drabbats av stora ekonomiska svårigheter som dess värre också fått inrikespolitiska återverkningar.

När det gäller Cuba motiverar landets ekonomiska utveckling en närmare granskning av hur det framtida samarbetet skall te sig. Man kan ju se hur man vill på den förmodligen dyrbara kubanska insatsen i Angola, men som argument mot påståendet att Cuba har en ganska hygglig ekonomi kan den här insatsen inte vara särskilt effektiv.

Herr utrikesministern ANDERSSON:

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten särskilt mycket men jag måste säga ett par ord med anledning av herr Björcks i Nässjö anförande.

I sin interpellation har herr Björck ställt frågan om förekomsten av kubanska trupper i Angola är förenlig med principen om icke inblandning i andra länders angelägenheter – det är en av huvudfrågorna. I svaret måste självfallet beröras situationen i Angola. Men jag kan inte förstå att herr Björck sedan i sitt anförande tar upp den kastade handsken, talar om de politiska förhållandena i Angola, stämplar MPLA som kommunistiskt och påstår att den svenska regeringen via bl. a. biståndet till Cuba är inne på en utrikespolitisk linje som möter oförståelse ute i världen, detta utan att herr Björck berör någon annan utländsk intervention i Angola än just den kubanska.

Det var ju tur att jag lyckades locka ur herr Björck att även han är motståndare till den sydafrikanska militära interventionen i Angola som kom redan under sommaren förra året och som kanske utgör grunden till en del av svårigheterna där.

Sedan några ord till herr Ullsten om de kubanska militära styrkorna i Angola. Enligt de uppgifter vi har fanns det visserligen i april-maj 230 kubanska instruktörer någonstans i Angola – enligt rapporter från UNITA har detta antal ökat till ungefär 400 någon gång i juli – men först i början av oktober månad kom en första truppkontingent på ca 1 000 man från Cuba, medan de sydafrikanska militära truppstyrkorna ryckte in i södra Angola under sommaren och framför allt i början av augusti.

Jag skall emellertid inte uppehålla mig längre vid detta utan vill i stället återkomma till herr Björcks i Nässjö säregna sammankoppling av vår biståndsverksamhet till Cuba och vår utrikespolitik i allmänhet. Herr Björck i Nässjö menar att vår utrikespolitik under senare år har ändrat karaktär i den bemärkelsen – om jag förstår honom rätt – att vi möter mindre förståelse för den ute i världen, att man där inte kan fånga in den under neutraliteten. Ja, men alla som varit med om att ändra vår utrikespolitik under de senaste decennierna vet ju att den har blivit mer aktiv. Vi har alltmer skapat oss en egen profil, och Sverige har blivit bekant för att tillhöra de stater som engagerat sig i de nya stora frågor som dominerar världspolitiken.

Jag vill här nämna förhållandet mellan fattiga och rika länder och frågan om den ekonomiska världsordningen. I den senare frågan har Sverige varit, och är fortfarande, mycket starkt engagerat, och vi har därmed skapat oss en profil. Även i nedrustningsfrågorna har vi genom aktivitet skapat oss en profil och en framträdande ställning.

När det gäller kampen mot kolonialismen – bl. a. mot de sista resterna av den som fanns i södra Afrika – har Sverige tillhört den krets av små stater i världen som har gått i spetsen för denna, framför allt när det gällt att bekämpa det portugisiska kolonialväldet i Sydafrika. Vi har gått i spetsen för denna kamp genom att med statliga medel stödja befrielse-erörelser. Denna riksdag har fattat beslut om att stödja bl. a. MPLA i Angola, PAIGC i Guinea-Bissau och Frelimo-rörelsen i Moçambique. Genom denna biståndsverksamhet har vår utrikespolitik ändrat karaktär och vår aktivitet tillsammans med en del andra stater har fått en ganska stor betydelse för händelseutvecklingen.

När det gäller de mänskliga rättigheterna, kampen för att fångar och människor över huvud skall behandlas humant i alla länder har Sverige också blivit aktivare genom åren.

Då säger herr Björck i Nässjö att vi inte längre är neutrala i den bemärkelse som man allmänt lägger in i neutralitet. Den diskussionen behöver väl inte föras på det planet. Vi är ju eniga om vad vi menar med neutralitet.

Alliansfrihet syftande till neutralitet i krig – det är vad riksdagspartierna har enat sig om som definition på begreppet i t. ex. försvarsutredningarna. Och jag har sällan hört någon invändning mot det.

Vad vi ger själva begreppet alliansfrihet för innehåll har vi hela tiden hävdat att vi själva bestämmer. Vi kan ge stöd åt de afrikanska befrielseerörelserna, som vi har gjort. Det strider icke mot den svenska alliansfriheten. Några kan säga: Men det är ju inte neutralt att göra så. Låt dem säga det. Det är sådana som inte begriper. Men herr Björck borde veta.

Till herr Ullsten vill jag säga följande. UNITA och FNLA har tagit hjälp från en annan stormakt än MPLA har gjort. Där kan de vara alldeles jämställda. Men skillnaden är trots allt – inte minst ur afrikansk synpunkt – detta nästan katastrofala att man samarbetar med Sydafrika – låt vara att det var en militär nödvändighet. Men att samarbeta i Afrika med apartheidlandet Sydafrika är katastrofalt och kommer väl också att bli katastrofalt både för FNLA och UNITA.

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! Jag tror att det finns anledning att bara med några ord repetera ett avsnitt av den moderna tidens historia.

Det var just MPLA i Angola, PAIGC i Guinea-Bissau och Frelimo i Moçambique som tillsammans med de progressiva krafterna i Portugal åstadkom det portugisiska kolonialväldets och den portugisiska fascist-regimens kollaps den 25 april 1974.

Tisdagen den
10 februari 1976

*Om utländsk
inblandning i
striderna i Angola*

Dessa rörelser fick materiell hjälp utifrån. Jag tycker att det hör till det finaste som har gjorts i fråga om svensk u-landshjälp att Sverige på ett förhållandevis tidigt stadium understödde MPLA och insåg att det var den enda autentiska befrielse-rörelsen i Angola.

Men det skedde en förändring när Portugals styrkor hade besegrats av dessa krafter, som stred ensamma mot de portugisiska fascisttrupperna. Sydafrika började invasionen med en armé, som numera består av över 200 000 man och som är utrustad och beväpnad av imperialiststater, USA, Frankrike, England och Västtyskland. Sydafrika har fått hjälp ifrån alla imperialistmakter med sin beväpning trots det vapenembargo som FN har deklarerat.

Man kan säga som Sekou Touré, Guinea-Conakrys president, skrev i ett budskap den 1 eller 2 februari, att Sydafrika och Zaire är legoknektar åt de stora imperialistiska makterna. Jonas Savimbi UNITA och Holden Robertos FNLA är i sin tur legoknektar åt legoknektar; de är sousmercenaires – underordnade legoknektar.

Jag fattar inte hur herr Ullsten – herr Björck i Nässjö skall jag inte tala om i det här sammanhanget –, som borde vara litet bättre-informerad om vilka som håller dessa två quislingjuntor under armarna, fortfarande kan ställa dem på samma plan som MPLA i Angola. Det är i varje fall någonting som jag inte tror herr Ullsten skulle våga säga inför en församling i Angola, inte därför att det skulle hända honom någonting värre än att han skulle bli utskrattad av publiken men det är illa nog. Dessa två quislinggrupper – marionettjuntor – som Sydafrikas fascistiska apartheidregim håller under armarna och som CIA har försett med stora mängder pengar och materiel har ingenting gemensamt med befrielsekampen i Angola. De är det angolanska folkets fiender. Det är helt otänkbart att det skall bli någon försoning mellan dem och Folkrepubliken Angolas ledning.

Däremot är det alldeles uppenbart att man kommer att acceptera en del av de i och för sig fåtaliga angolaner som från början har varit med på UNITA:s och FNLA:s sida. I alla deklARATIONER som förekommit, och säkerligen också i den praktiska verksamheten, går man in för en politik som inte tar hänsyn till ras, till politiska åsikter, till religiös tro etc. Man deklarerade det i självständighetsförklaringen den 11 november 1975 och Agostinho Neto och andra ledare för Folkrepubliken Angola har efteråt deklarerat detsamma gång på gång. Man välkomnar alla som är angolanska patrioter.

Herr Björck i Nässjö måste ha suttit och sovit tungt under mitt första anförande när han kan säga att jag inte med ett ord nämnde de kubanska trupperna. Det går lätt att kontrollera i det stenografiska protokollet. Jag nämnde Fidel Castros presskonferens den 15 januari och jag skulle kunna nämna Granmas, regeringsorganet i Havanna, förstasidesledare – som jag tyvärr inte har med mig eftersom jag inte var inställd på den här debatten – från den 21, 22 eller 23 februari som handlade om militärhjälp till Folkrepubliken Angola.

Så ett par ord till herr Björck igen. Jag representerade inte hela Sverige vid konferensen. Herr Björck kan vara lugn. Att jag är kommunist har jag aldrig gjort någon hemlighet av. Jag skall bespara vår kanske redan trötta talman det svårmod han kanske skulle råka in i om jag började läsa upp mitt tal här. Det hölls f. ö. på engelska och jag har ingen svensk översättning. Jag skall bespara herr talmannen och även kammaren detta, men talet finns här om någon är intresserad av att kontrollera på vems vägnar jag talade och vad jag sade i Luanda. Det är säkert riktigt att det var många kommunister där. Men det fanns också andra. Jag hittade nu händelsevis deltagarförteckningen i mina papper och kan nämna några. Tchad företrädde av sin utrikesminister. Kongo-Brazzaville företrädde av regeringspartiet. Etiopien företrädde av ett personligt ombud för den provisoriska militärregeringen; jag tror att det är första gången Etiopien har varit med på en konferens av den här typen. Guinea-Conakry företrädde av regeringspartiet, Guinea-Bissau av PAIGC. Lesotho företrädde, om jag inte är felunderrättad, av sitt regeringsparti. På Madagaskar, som hade delegater vid konferensen, har stora förändringar skett på senaste tiden, förändringar som jag är övertygad om oroar herr Björck om han följer med i afrikansk politik; de har inte gått i konservativ riktning. Moçambique företrädde av Frelimo, Mauritius av Mauritius Labour Party, vars representant i sitt tal sade att han företrädde presidenten. Nigeria hade en representation som åtminstone delvis stod regeringen nära. Indien representerades av en parlamentsledamot för kongresspartiet och en kommunist.

Hela listan är intressant. Jag genomskådar inte utan vidare alla symboler, men det jag har sagt här räcker väl för att visa att konferensen inte bara bestod av kommunister – om det nu skulle vara något fel i och för sig.

Jag tror att man kan hålla med utrikesministern om att hjälpen från Cuba och Sovjetunionen inte kommer att bestämma Folkrepubliken Angolas politik. Den har lagts fast gång på gång, i deklarationer den 11 november och senare. Agostinho Neto och andra ledare för Folkrepubliken Angola har understrukt att Angola är och kommer att förbli en alliansfri stat. Men självfallet glömmet det angolanska folket och dess ledare aldrig vilka rörelser, vilka partier, vilka stater som stod på deras sida i befrielsekampen mot den portugisiska kolonialismen, som står på deras sida nu, när de angrips och invaderas av den sydafrikanska fascistiska apartheidregimen och från Zaire med legoknektar från flera europeiska stater. Och naturligtvis glömmet inte det angolanska folket vilka rörelser, partier och statsledningar som stod på kolonialismens sida och som nu har något gott att säga om UNITA och FNLA och deras fascistiska och imperialistiska herrar.

Herr BJÖRCK i Nässjö (m):

Herr talman! Debatten har hållit på länge. Jag skall fatta mig kort och hoppas att detta blir mitt sista inlägg.

Till att börja med några ord till herr Ullsten. Han uttryckte förvåning över att jag har gett mig upp i den här debatten därför att jag inte tidigare hade sysslat med u-landsfrågor. Det är i och för sig en mycket märklig princip att kritisera någon för att han deltar i en debatt om ett ämne som han kanske inte tidigare har sysslat med i riksdagen. Såvitt mig är bekant är verkligen folkpartiet det parti som alls inte tillämpar några som helst principer på det området. Dessutom har herr Ullsten fel. Han far med osanning. Jag har faktiskt sysslat väldigt mycket med de här frågorna. Jag har deltagit i tidigare u-landsdebatter, jag har skrivit artiklar i stora svenska dagstidningar, jag har skrivit artiklar i SIDA:s tidning Rapport. Jag är t. o. m., herr Ullsten, sedan begynnelsen med i det statliga organ som sysslar med utbildning av unga människor i u-landstjänst, nämligen biståndsutbildningsnämnden. Ytterligare kan jag som en liten upplysning till Ullsten tala om att jag vid den partistämman som moderata samlingspartiet hade i höstas blev – just därför att jag hade sysslat med de här frågorna – vald till ordförande i det stämmoutskott som behandlade u-hjälpsfrågorna. Så här pratar nog herr Ullsten i nattmössan. Övriga aktiviteter skall jag här inte ta upp tiden med.

Så några ord till herr utrikesministern. Han återkom ånyo till detta med Sydafrika. Jag kan inte förstå riktigt varför, eftersom jag trodde att vår inställning i kammaren till Sydafrika och dess regim var så pass klar att ingen av oss ytterligare behövde markera vår ståndpunkt i den frågan. Det var därför jag inte tog upp det. I sak har herr utrikesministern och jag exakt samma inställning när det gäller interventionen av de sydafrikanska trupperna. Jag trodde, som sagt, att det inte behövdes ett ytterligare klargörande, men det behövs tydligen.

När det gäller den svenska utrikespolitiken är vi ju ense om att vi skall slå vakt om neutraliteten och alliansfriheten, men vi kanske inte riktigt är överens om exakt vad som ligger i begreppet neutralitet. Åtminstone tycker jag, och jag vet att många gör det med mig, att det förekommit en glidning under senare år när det gäller innehållet i neutraliteten, på så sätt att vi har blundat för företeelser i kommunistiska länder medan vi – och det med rätta – har slagit ned hårt på sådant som förekommer i fascistiska diktaturer osv. Jag saknar balansen i det sammanhanget, och den bristen gör att vi nu är mindre trovärdiga ute i världen. Åtminstone är det min bestämda uppfattning, och jag har haft möjlighet att resa relativt mycket under senare år.

Vidare några ord till herr Takman. Ja, det är alldeles riktigt att jag pekade på att herr Takman inte hade nämnt de kubanska trupperna. Jag syftade då på att han inte berättade om sina egna erfarenheter från de kubanska truppers aktivitet i Angola. Herr Takman hade uppenbarligen befunnit sig ganska länge i Angola och där haft möjligheter att ta de kontakter som behövdes för att se vad Cuba och Sovjet betyder för att utvecklingen i Angola skall gå, utan minsta tvekan, i socialistisk riktning.

Allra sist vill jag säga: Visst spelar det en roll varifrån Cuba får sina

pengar till kriget. Om Cuba för ett krig i Angola som ombud för en stormakt – i detta fall Sovjetunionen – då finns det all anledning för oss att reagera. Om å andra sidan Cuba betalar kriget med egna medel, har vi också anledning att reagera, eftersom vi ger ett icke föraktligt stöd till detta land.

Slutsatsen av denna debatt – och därvidlag har vi fått ett klart besked – är att herr utrikesministern visserligen har tagit avstånd från den kubanska militära interventionen i Angola men att fru biståndsministern lika klart sagt ifrån att det svenska biståndet till Cuba skall fortsätta och ökas.

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! I en av herr Takmans bedömningar kan jag instämma: herr talmannen är säkert ganska trött vid det här laget. Beträffande dem som sitter och väntar på att få komma upp i debatten efter oss kanske helt andra adjektiv skall användas. Jag skall därför fatta mig kort.

Jag har inte sagt att herr Björck i Nässjö och moderaterna aldrig har talat om u-hjälp. Jag har bara sagt att det är mycket sällan, om ens någonsin, som man märker ens en skärva av det engagemang och den indignation i konversationerna mellan moderaterna och regeringen när det handlar om u-hjälp som man finner när det är fråga om att minska hjälpen till länder som moderater inte gillar. Jag skulle vilja ha det engagemanget från herr Björck och andra också när det gäller att tala för mera u-hjälp.

Jag är naturligtvis helt överens med utrikesministern när han säger att det är en katastrof för FNLA och UNITA att man dragits in i ett samarbete med Sydafrika. Jag har bara i all blygsamhet velat ge en förklaring till hur den katastrofen har kunnat inträffa.

När det sedan gäller försoningen mellan olika folkgrupper som står bakom de rörelser vi har talat om, vill jag säga till herr Takman att nu, när MPLA förmodligen kommer att segra i Angola, är det väsentligt att det inte blir en oförsonlig klappjakt på dem som har stött de andra rörelserna, att man lyckas undvika ett utdraget gerillakrig, att man lyckas göra Angola till *en* nation. Det kunde vara ett rimligt önskemål. Låt vara att vi här i kammaren kan göra litet om ens något för att bidra till att det önskemålet blir uppfyllt, men vi måste ändå hysa en förhoppning i den riktningen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Om åtgärder för att minska antalet våldsbrott

Herr justitieministern GEIJER erhöll ordet för att besvara herr *Jonssons* i Alingsås (fp) den 14 januari anmälda interpellation, 1975/76:86, och anförde:

*Om åtgärder för att
minska antalet
våldsbrott*

Herr talman! Herr Jonsson i Alingsås har frågat mig vilka slutsatser jag drar av utvecklingen beträffande antalet våldsbrott och det orsakssammanhang som en nyutkommen rapport angående förhållandet mellan dessa brott och alkoholen pekar på och om jag avser att föreslå åtgärder i avsikt att minska antalet våldsbrott.

Det är utan tvekan ett beklagligt och oroande faktum att de registrerade våldsbrotten under senare tid har ökat. En utveckling som för övrigt långt ifrån är unik för vårt land. Frågan om orsakerna till denna utveckling har också ägnats stor uppmärksamhet såväl internationellt, t. ex. inom ramen för Europarådets verksamhet, som här i landet, bl. a. av brottsförebyggande rådet. Hittills har dessa studier emellertid inte ansetts ge underlag för några kategoriska uttalanden om orsakerna till ökningen eller hur denna bör mötas.

I den rapport som interpellanten åberopat kommer man fram till att ökningen främst är hänförlig till statistiska förhållanden. Omkring 40 % av ökningen kan sannolikt hänföras till de ändringar i statistikrutinerna som genomfördes under 1960-talet. Ytterligare 20 % av ökningen förklaras med de förändringar som inträdde i befolkningens åldersmässiga sammansättning i och med att de stora årskullarna från 1940-talet inträdde i de åldrar då brott är vanligast förekommande.

Återstoden av ökningen tillskrivs den stegring av alkoholkonsumtionen, som skedde under 1960-talet, varvid bl. a. pekas på mellanölet som infördes år 1965.

Det kan inte förnekas att det väl kan finnas ett statistiskt samband mellan den totala alkoholförsäljningen och antalet rapporterade misshandelsbrott under tidsperioden 1950–1974. Erfarenheten visar emellertid att ett statistiskt utslag inte utan vidare bör godtas som bevis för ett orsaksförhållande. Misshandelsproblemet är utan tvekan komplicerat och behöver studeras ytterligare. Som tidigare nämnts har brottsförebyggande rådet också uppmärksammat detta. En väsentlig fråga som därvid undersöks är i vilka situationer som våldsbrott förekommer. Det anses sålunda lika viktigt att få bättre grepp om våldsalstrande situationer som att få ökade kunskaper om individer som använder våld resp. blir offer för våld. Jag vill i detta sammanhang bara hänvisa till den omständigheten att den alldeles övervägande delen av rapporterade våldsbrott avser händelser som ägt rum mellan personer som åtminstone känt varandra. När man diskuterar våldsbrottsligheten med utgångspunkt i statistiken över rapporterade brott bör man slutligen också hålla i minnet att toleransen mot skilda slag av ageranden, vilka anses kunna betecknas som utslag av en våldsmentalitet, i dag är mycket mindre än under ganska närliggande tider. Människor reagerar alltså med rätta numera mycket hårdare mot allt våld.

Frågan om våldsbrotten ägnas emellertid inte särskild uppmärksamhet bara från forskarhåll. Polisen och andra rättsvårdande organ ger av naturliga skäl dessa typer av brott en hög prioritet. Några särskilda punktinsatser på detta område, utöver den breda och fortlöpande satsningen på skilda brottsförebyggande åtgärder, anser jag f. n. inte vara aktuella.

Herr JONSSON i Alingsås (fp):

Herr talman! Först ett tack för interpellationssvaret som justitieministern här har gett.

Antalet våldsbrott har stigit kraftigt i Sverige, därom råder det ingen tvekan. De registrerade misshandelsbrotten ökade från ca 8 700 år 1960 till över 18 000 brott år 1970. Även med hänsyn tagen till befolkningsökningen innebär det en ökning med 110 %. Jag har i min interpellation nämnt om det, och statsrådet har här förtydligat det förhållandet, att en viss del – ca 40 % – är att betrakta som en skenbar ökning av misshandelsbrotten, eftersom den av allt att döma är att hänföra till en omläggning av statistikrutinerna under 1960-talet. Ytterligare ca 20-talet procent av ökningen kan förklaras med de förändringar som inträdde i befolkningens åldersmässiga sammansättning. Vi är helt eniga om dessa förhållanden.

Men även fränsett de här särskilda orsakerna kvarstår en dramatisk ökning av antalet reella misshandelsbrott. Det är denna ökning vi nu koncentrerar intresset kring. När man ser till den reella ökningen av antalet misshandelsbrott är det förvånande att statsrådet kommenterar denna på t. ex. följande sätt: "En utveckling som för övrigt långt ifrån är unik för vårt land." Även om det är helt riktigt som statsrådet säger att misshandelsbrotten ökar också i andra länder, är det ju inte särskilt intressant för oss här i Sverige, om man inte har något att lära av den ogynnsamma utvecklingen i de andra länderna. Eller menar statsrådet att vi är ursäktade för en utveckling här hemma bara därför att den är jämförbar med utvecklingen i andra länder?

Det som är förvånande i det här fallet är att statsrådet inte uttrycker några bekymmer över att antalet misshandelsbrott har ökat så kraftigt under senare år. Statsrådets kommentar i detta avseende tycks enbart vara att vi skall hålla i minnet att toleransen mot våldsmoraliteten i dag är mycket mindre än under ganska näraliggande tider. Det är ju inte toleransen gentemot våldsbrotten som jag i min interpellation har varit ute efter, utan tvärtom har jag frågat vad statsrådet anser om utvecklingen av *antalet våldsbrott*. Det jag nu efter statsrådets svar tvingas konstatera är att statsrådet inte är särskilt oroad över denna utveckling.

Såvitt jag kan förstå av herr Geijers svar på min interpellation kan statsrådet inte förneka att det finns ett statistiskt samband mellan den totala alkoholkonsumtionen och antalet rapporterade misshandelsbrott under tidsperioden 1950–1974. Jag har frågat statsrådet vilka slutsatser han drar av detta. Herr Geijer säger att misshandelsproblematiken behöver utredas ytterligare. Jag är självfallet inte negativ till utredningar utan skulle i stället med glädje se att vi på just det här området fick se ytterligare sådana, och jag är därför beredd att tillstyrka statsrådets slutsats i det avseendet. Men eftersom det redan finns ganska mycket forskning på detta område vore det enligt min mening mer angeläget att ta till vara de kända resultat som vi har i stället för att enbart tala om eller bedriva forskning.

Tisdagen den
10 februari 1976

*Om åtgärder för att
minska antalet
våldsbrott*

Det förefaller som om statsrådet känner sig tvungen att acceptera att det finns ett samband mellan alkohol och våldsbrott, men statsrådet kan inte tänka sig att komma fram till några särskilda slutsatser utifrån den utgångspunkten. Om statsrådet känner sig osäker om huruvida sambandet blott och bart är statistiskt till sin natur, kunde man citera åtskilliga forskare, både svenska och utländska. Jag kan nöja mig med att nämna den norske kriminologen Christie, som har sammanfattat det ungefär så här: "Om en förbindelse er sikker, så er det den mellom alkohol og vold."

Av statsrådets svar framgår vidare att det är de våldsalstrande situationerna som måste studeras för att man skall få en bättre kunskap. Jag vill här bara påminna statsrådet om att tillståndet att vara alkoholpåverkad är just en sådan situation av grundläggande betydelse för att risken för misshandelsbrott skall öka.

Den rapport som jag i interpellationen pekade på och som heter Våldsbrott och alkohol – en studie i misshandelsbrottslighetens utveckling av Leif Lenke vid Stockholms universitet – är just en sådan studie av de våldsalstrande situationerna, och den har heller inte, såvitt jag förstår, statsrådet avvisat som ovederhäftig.

Statsrådet hänvisar också till att den övervägande delen av våldsbrotten "avser händelser som ägt rum mellan personer som åtminstone känt varandra". Jag tror att det är en riktig iakttagelse, men jag kan inte hålla med om att det skulle kunna ses som någon förmildrande omständighet. Det är väl lika illa om misshandel förekommer mellan personer som känner varandra som om den förekommer mellan personer som inte gör det?

Det som är särskilt utmärkande för den dramatiska ökningen av misshandeln under perioden 1965–1970 är att det är allt yngre personer, i mycket hög grad tonåringar, som svarar för en allt större del av misshandelsbrotten. Det hör då till saken att det särskilt är de yngre som misshandlar för dem okända personer. De senaste veckorna har vi fått mycket tragiska exempel på att så kan vara fallet.

Eftersom statsrådet inte har kommit fram till någon egentlig slutsats beträffande sambandet mellan alkohol och misshandelsbrott, vill jag här framhålla att det inte bara är fråga om ett statistiskt samband. Jag vågar påstå att varenda människa i det här landet – möjligen justitieministern undantagen – vet att misshandelsbrott i mycket hög grad sammanhänger med alkoholpåverkan; statsrådet skulle ju förslagsvis kunna tillfråga den yrkesgrupp som kanske mest av alla får se detta på nära håll, nämligen polisen. Det framgår också av de enkäter som riksskatteverkets alkoholbyrå och dess föregångare kontrollstyrelsen har sänt ut till polismyndigheterna i olika delar av landet. Enkätsvaren finns redovisade i APU:s sårbetänkande i mellanölsfrågan, så jag behöver kanske inte uppta tiden här med att redogöra för dem.

Statsrådet hänvisar i interpellationssvaret också till brottsförebyggande rådet. Detta råd har ett antal arbetsgrupper, bl. a. en som behandlar sam-

bandet narkotika-brott. Men jag tycker det är märkligt att det inte finns någon arbetsgrupp som skulle kunna få syssla med sambandet alkohol-
bruk-våldsbrott. Allt fler rapporter pekar på detta som ett känt orsaks-
samband, och vi kan alla som medborgare verifiera en stor sannolikhet
för sådana iakttagelser. Herr Geijer säger i stället: "Inga kategoriska ut-
talanden!" Nej, det har vi tillräckligt av, även från herr justitieministern.
Vad vi skulle behöva är väl en energisk insats för att antalet våldsbrott
skall reduceras så att folk vågar gå ut, så att människor får förtroende
för vår lagstiftning och så att t. ex. våra bussförare får en sådan arbets-
situation att de vågar genomföra sina arbetspass.

Jag menar att man med stor säkerhet skulle kunna mildra våldsvågen
genom att sätta in sådana åtgärder som att minska öltillgången. Flertalet
fall av våldsbrott under de senaste veckorna är klart alkoholbetingade;
som regel har det rört sig om ölberusning. Skulle det inte vara värt ett
försök att pröva en restriktion när det gäller tillgången på öl eller andra
alkoholvaror? Om det kunde rädda många människor från att falla offer
för våld, om det kunde rädda från långvariga skador – vore det inte
värt en kraftfull aktivitet från statsmaktens sida? Eller de stackars män-
niskor som vi kallar socialt svaga eller som befinner sig i psykisk obalans
i så hög grad att endast några mellanöl är tillräckliga för att de skall
kunna begå en brottshandling som för all framtid kommer att plåga dem.
Vore det inte socialt att undanröja någon eller några av de utlösande fak-
torer som förstör så många människors liv?

När vi sedan kommer till de åtgärder statsrådet skulle kunna tänka
sig att föreslå för att minska antalet våldsbrott är svaret närmast helt
intetsägande. Jag tror inte att människor ute i samhället, de som ibland
känner sig hotade av att bli misshandlade eller de som de facto blir
misshandlade, känner sig tillfredsställda med statsrådets passivitet. Jag
tror inte heller att andra människor, som på avstånd blir ögonvittnen
till misshandel eller som bara läser om det i tidningarna eller får höra
det från andra källor, är särskilt nöjda med statsrådets svar. Men jag
konstaterar nu att den kraftiga ökning som antalet misshandelsbrott har
undergått inte föranleder justitieministern att ingripa på något sätt. Det
är minst sagt besynnerligt.

Det vi kan uttala oss om, när det gäller sambandet mellan alkohol
och våld, är att en ökad alkoholkonsumtion i Sverige med allra största
sannolikhet kommer att medföra en ökad misshandelsbrottslighet, och
omvänt att en minskad alkoholkonsumtion medför en minskad misshandelsbrottslighet. Det framgår mycket klart av den rapport jag har hänvisat till. Men justitieministern har inget att säga om den. Han avvisar den inte, men han drar inga slutsatser av den.

I går kunde man i tidningarna läsa att spårvägsmännens fackliga or-
ganisation i Göteborg kommer att göra en uppvaktning hos regeringen,
bl. a. med krav på fler poliser för att klara det ökade våldet på spårvägarna.
Det förklarar Ingemar Johansson, ordförande i trafikpersonalens sektion
i Kommunal i Göteborg. Han säger: "Spårvagnsförarna har inte talat

*Om åtgärder för att
minska antalet
våldsbrott*

med mig om planerna på en strejk som protest mot våldet och jag hoppas att de inte sätter planerna i verkställighet." Artikeln fortsätter med följande uppgifter:

"Men jag förstår till fullo den desperation de känner inför våldet på vagnarna. Det är ingen tvekan om att våldet har ökat och det gör personalen orolig. Man går med olust till arbetet när man fruktar att det kan bli bråk. Det har också gjort att sjukfrånvaron ökat, och antalet förtidspensioneringar är också betydligt större i dag än tidigare. De äldre orkar helt enkelt inte med den psykiska press som det är att utsätta sig för hotet att bli nedslagna av våldsverkare.

– Det är inte bara förarna som är utsatta för nedbusningen på vagnarna. En särskilt svårt utsatt grupp är biljettkontrollanterna som ofta kommer i kritiska situationer. Det händer att de blir nedslagna när de kräver resenärens på färdbevis.

– Vi kommer på facklig väg att driva den här frågan mycket hårt, försäkrar Ingemar Johansson." Så långt tidningsuppgifterna.

Vad vi i dag ser är att man på fackligt håll, på kommunal nivå och i enskilda grupper tvingas ta till åtgärder som borde höra till regeringens ansvarsområde, både på den polisiära och på den sociala sidan. Fackliga uppvaktningar måste göras hos myndigheterna. Kommunerna rekommenderar nu köpmännen att genom handelsrestriktioner klara det som borde vara lagstiftares och myndigheters uppgifter. Medborgargården växer upp allt oftare.

Justitieministern säger allmänt om detta att det är "beklagligt och oroande". Då blir min fråga i slutet av min kommentar till interpellationssvaret: Hur många våldsövergrepp måste ske innan regeringen känner oron så starkt att man är beredd att göra någonting? Är justitieministern t. ex. beredd att inom brottsförebyggande rådets ansvarsområde låta en arbetsgrupp med stor skyndsamhet se över dessa frågor och att snabbt föreslå åtgärder i avsikt att hindra våldsbrottens fortsatta ökning?

Den enda åtgärd som har vidtagits beträffande misshandelsbrottsligheten var att man på 1960-talet höjde straffsatserna för misshandelsbrotten. Tidigare var fängelse ett straff som kom i fråga för grov misshandel. Att ett tusental personer fått fängelsestraff till följd av straffskärpningen, som infördes 1965, tycks inte påtagligt bekymra statsrådet. Men enligt den rapport som jag här hänvisat till har straffskärpningen varit en ganska meningslös åtgärd. Det finns ingenting som tyder på att den har haft en påtaglig brottsförebyggande effekt. Justitieministern kan alltså acceptera en hårdare straffpolitik, men kan å andra sidan inte förorda en av allt att döma mycket effektivare kontrollpolitik genom alkoholpolitiska förändringar. Det är den slutsats som jag måste dra utifrån det svar jag har fått på interpellationen.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Jag delar interpellantens uppfattning att det svar som har getts av justitieministern är rätt intetsägande och att man saknar slutsatser.

Av tidigare anföranden att döma är justitieministern rädd för att visa sina känslor. Han säger att man inte får låta känslorna ta överhanden – lugn, framför allt lugn! Är det möjligen den attityden som han bibehåller också i dessa sammanhang? Jag tror för min del att det kanske vore mera lyckosamt om vi hade en justitieminister som inte var alltför sangvinisk utan som vågade ge uttryck åt den oro som jag ändå tror att justitieministern innerst inne måste känna över den utveckling som vi väl alla här verkligen kan notera.

Jag vill gärna säga, herr talman, att problemet med den ökade brottsligheten och speciellt i det här sammanhanget ökande våldsbrottsligheten inte är så enkelt att lösa. Det är väldigt komplicerade frågor, och jag vill inte påstå att det skulle finnas någon enkel schematisk lösning som man kunde presentera. Men det viktigaste är väl att man försöker se sanningen i ögonen och konstaterar att utvecklingen är oroande för att sedan tänka efter vilka åtgärder man konkret kan vidta för att stävja den här utvecklingen.

Justitieministern säger i sitt svar att många av misshandelsbrotten "ägt rum mellan personer som åtminstone känt varandra". Det tror jag är ett riktigt konstaterande, och jag vill för min del i det hänseendet säga att när det gäller varandra närstående personer kanske det kan vara svårt att alltid säga vem som bär skulden till den misshandel som bryter ut. Det kan vara en som har provocerat och en som begår misshandeln, och man kanske får bedöma dessa misshandelsbrott på ett annorlunda sätt än övriga. Men jag vill påstå, herr talman, att på senare tid har det tyvärr blivit alltmera vanligt att helt ovidkommande personer blir utsatta för misshandel – de som slumpvis råkar vara i vägen för en person som vill begå någon brottslig gärning. Då reagerar vederbörande ofta väldigt hårt, och det spelar till slut ingen roll om man begår brott som t. o. m. leder till mordförsök eller till mord.

En sak i svaret som också förvånar mig är uttalandet att 20 % av brottsökningen förklaras av förändringar som inträtt i befolkningens ålderssammansättning. Det är ju detsamma som att notera att det stora problemet är ungdomsbrottsligheten. Men jag tycker inte att justitieministern drar någon slutsats av konstaterandet. Det är väl det som är alldeles särskilt oroande att just den unga generationen, tonåringarna, i främsta rummet svarar för den stora ökningen av våldsbrotten.

Jag såg en utredning som en yrkesskolerektor har gjort om våldsbrotten bland de många – han säger ungefär 2 500 – pojkar och flickor som han har följt under åren de har varit placerade på ungdomsvårdsskola och tagits om hand i den yrkesskola där han var rektor. Hans slutsatser är att under de senaste 15 åren har våldsbrottsligheten bland de här ungdomarna ökat alldeles katastrofalt. Han betonar att visst spelar spriten

Nr 63

Tisdagen den
10 februari 1976

*Om åtgärder för att
minska antalet
våldsbrott*

Tisdagen den
10 februari 1976

*Om åtgärder för att
minska antalet
våldsbrott*

en stor roll i sammanhanget, men han menar också att det har kommit in en ny mentalitet, ett förakt för människovärdet som är rent kusligt. Vidare säger han att det är inte nog med att antalet våldsbrott har ökat – de har också blivit grövre, de begås av allt yngre personer och de riktas i stor utsträckning mot äldre eller eljest försvarslösa personer, t. o. m. mot svårt handikappade.

Jag tror det finns anledning att fästa ett visst avseende vid uttalanden som görs och slutsatser som dras av en person som har kommit i daglig kontakt med dessa problem. Den här yrkesskolerektorn säger att tidigare fanns det vissa elementära regler vid ett slagsmål t. ex. – man visade en viss renhårighet, man lät två personer göra upp en affär sinsemellan. Men i dag är det vanligt att flera tillsammans ger sig på en misshaglig person för att märka honom och misshandlar honom ganska rått. Är det fråga om en uppgörelse mellan två personer blir oftast den besegrade slagen och sparkad medvetlös när han inte längre kan försvara sig. Det förekommer alltså många fall av helt onödigt misshandel, när man inte känner gränser för det våld som man kan tillåta sig, menar den här yrkesskolerektorn.

Det leder mig till frågan om det ändå inte är dags att försöka stärka normbildningen i samhället emot våldsbrottsligheten. Jag tror det vore angeläget att justitieministern och andra ledande politiker tydligare kunde uttala vad som egentligen bör gälla i umgänget mellan människor. Vi har ju – och jag säger nästan gudskelov – under senare tid fått uppleva en frihet när det gäller barnuppfostran. Det har varit bra. Men ibland har denna frihet när det gäller barnuppfostran lett till en frihet från fostran. Det har medfört att när ungdomarna kommit ut i livet har de mötts av problem som varit chockartade för dem, och så har de tagit till sprit och knark och mellanöl för att liksom klara upp tillvaron.

Jag tror inte att man skall nonchalera dessa problem. Justitieministern själv har vid ett tillfälle sagt att 70–80 % av alla allvarliga brott beror på alkohol- och narkotikamissbruk. Jag tror att ni har rätt på den punkten. Men då väntade jag mig faktiskt att ni mera konkret skulle ha talat om vad ni har för planer just när det gäller missbruksproblemen.

Interpellanten nämnde att det i brottsförebyggande rådet borde tillskapas en särskild arbetsgrupp för alkoholproblem, och jag tror det vore viktigt att vi fick en grupp som över huvud taget sysslade med missbruksproblemen, för man kan inte se det ena isolerat från det andra. Vidare tror jag det är nödvändigt att skolan drar sitt strå till stacken. Vi har talat om det många gånger, men det är värdefullt att understryka den saken i en sådan här debatt. Och framför allt måste vi finna metoder – jag hoppas att justitieministern själv är intresserad av det – att ingripa på ett mycket tidigare stadium när det gäller ungdomsbrottslighet och förhindra att ungdomar som börjar begå bagatellartade brott så småningom utvecklas till professionella gangsters, alltså till personer om vilka justitieministern ibland säger att han har gett upp hoppet. Det är en låtgåpolitik som gör att unga människor som har fått en i och för sig

bra start i livet ändå hamnar på brottets bana och så småningom blir verkligt grova våldsbrottslingar, utan att man egentligen kan finna någon naturlig förklaring på varför de har hamnat i en sådan situation. Jag skulle vilja höra om statsrådet är villig att verkligen tänka igenom metoder för att ingripa på ett tidigare stadium och för att försöka hejda en brottsutveckling som annars kan leda till att vi får dessa verkligt svåra fall av professionella gangsters.

Slutligen är vi naturligtvis medvetna om de åtgärder som har vidtagits när det gäller förvaringen av vapen. Där har ju inte minst justitieministern själv befunnit sig i första ledet för att skärpa straffen för olagligt vapeninnehav. Åtgärder har ju också vidtagits för att kontrollera vapenförråden vid regementena, men i det hänseendet undrar jag om det inte skulle vara möjligt att vidta ytterligare kontrollåtgärder, eftersom de fall som vi har läst om i pressen ju ändå tyder på att kontrollen av vapnen vid regementena inte är tillräckligt effektiv.

Herr talman! Med dessa synpunkter har jag velat ge uttryck för min oro över situationen. Och det är en oro som inte lugnas av statsrådets något sangviniska svar i dag.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Jag har här tagit fram ett tidigare interpellationssvar, som jag fick av statsrådet för ungefär fyra år sedan. Den gången hade jag ställt frågan vad statsrådet ville göra för att nedbringa brottsligheten, och nu finner jag mycket stora likheter mellan de båda svaren. Statsrådet redovisade även den gången en statistik, men han menade att man får vara försiktig med sådan statistik eftersom det inte går att dra några säkra slutsatser av den. Nu framgår det emellertid av dagens svar att det finns ett orsakssammanhang mellan sprit och brottslighet. I varje fall har jag tolkat svaret så. Och då kan man ju ställa frågan vad orsaken kan vara till det ständigt ökade bruket av narkotika och alkohol. I det svar som jag fick för ungefär fyra år sedan redovisade statsrådet olika orsaker och sade då bl. a. följande: "Brottsutvecklingen måste ses i samband med den allmänna tekniska, ekonomiska och sociala utvecklingen. Befolkningsomflyttningar, storstädernas snabba tillväxt, det hårda arbetstempot och rationaliseringarna i företag och på arbetsplatser är några faktorer som utsätter människorna för en allt hårdare press." Den gången tolkade jag det uttalandet så att man från regeringens sida är medveten om att det finns vissa orsaker till brottsutvecklingen, bl. a. den starka befolkningskoncentrationen. Men då blir ju frågan: Vad gör då regeringen för att minska och stoppa upp denna koncentration?

Vi skall inte – jag sade det i den allmänpolitiska debatten häromdagen – förvåna oss över de ungdomsproblem som så ofta rapporteras, inte minst från de sterila bostadsområdena i lätorterna. Sannolikt kommer de problemen inte att minska utan att öka åren framöver. Koncentrationen i samhället får vi dyrt betala. Många människor blir utsatta och hamnar på livets skuggsida.

Tisdagen den
10 februari 1976

*Om åtgärder för att
minska antalet
våldsbrott*

Liksom de övriga talarna tycker jag att statsrådets svar inte säger så mycket. Jag tror att allmänheten, som ständigt får höra att brottsligheten ökar och blir grövre och grövre, vill ha ett besked från landets justitieminister om vilka åtgärder man avser att sätta in för att försöka komma till rätta med problemet. Statsrådet har här redovisat att en ganska stor ökning av brottsligheten kan tillskrivas den ökade alkoholkonsumtionen. I det sammanhanget pekas också på mellanölet. Men statsrådet drar inte några slutsatser av detta.

Statsrådet säger att människorna reagerar hårdare nu emot våld än tidigare. Jag skulle då till sist vilja fråga justitieministern: Hur reagerar justitieministern själv på det ökade våldet i samhället?

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! Herr Jonsson i Alingsås fäste sig vid att jag i interpellationssvaret sade att utvecklingen i Sverige inte var unik och undrade vad jag menade med det. Jag menar att vi därav kan dra slutsatsen att orsakerna inte bara är att söka här hemma utan att det kanhända finns orsaker till detta som ligger på ett helt annat plan. Vi har anledning att också följa utvecklingen i oss närliggande länder och se vad man där kan vidta för åtgärder för att minska våldsbrottsligheten.

Herr Jonsson sade att jag här varit nödsakad att erkänna ett samband mellan alkohol och brottslighet. Om herr Jonsson hade hört de anföranden jag i olika sammanhang hållit skulle han ha vetat att jag anser att om man kunde tvinga tillbaka alkoholkonsumtionen, så skulle man därmed angripa en av de huvudfaktorer som skulle kunna verka minskande på våldsbrottsligheten. Jag vill t. o. m. påstå att alkoholen fortfarande i Sverige är ett mycket större problem än narkotikan. Alkoholproblemet rör många fler människor och griper så djupt omkring sig.

Men detta är väl alla som sysslar med dessa frågor överens om. Det är också lätt att konstatera att det förhåller sig på detta sätt; det har åtskilliga undersökningar visat. När det gäller brottslighet i allmänhet beräknar man att brotten i 70–80 % av fallen begås i alkoholpåverkat tillstånd.

Vad drar då justitieministern för slutsatser av detta för sitt område? Kan detta förhållande i och för sig föranleda en lagstiftning om strängare straff, t. ex. längre fängelsestraff, om brottet begås i alkoholpåverkat tillstånd? Eller kan det vara en självständig orsak till att öka antalet poliser? Jag tyckte inte att herr Jonsson i Alingsås drog den slutsatsen; herr Jonsson framhöll t. o. m. själv att den straffskärpning för vanlig misshandel som infördes i brottsbalken år 1965 inte hade givit något påtagligt resultat. Den uppfattningen delar jag. Herr Jonsson menar tydligen liksom jag att detta inte är någon framkomlig väg.

Vilka vägar skall vi då gå? Att jag inte har tagit upp det i mitt svar beror helt enkelt på att detta är problem som sträcker sig långt utanför justitiedepartementets område och som sammanhänger med de frågor som vi så småningom skall diskutera i riksdagen när den alkoholpolitiska

utredningen är klar. I den allmänna debatten om hur vi skall kunna minska människors beroende av alkohol får vi, särskilt från den sida som jag representerar, anledning att framhålla hur angeläget detta är med hänsyn till det påtagliga samband som föreligger mellan alkoholkonsumtion och brott.

Alla vet ju att många våldsbrott, för att inte säga majoriteten av dem, begås mellan bekanta och ofta i familjer eller i lägenheter mellan bekanta som har blivit alkoholpåverkade och sedan övergått till handgripligheter. Det är mycket beklagligt och tragiskt, men det är oerhört svårt att förebygga det med de möjligheter som står justitiedepartementet till buds. Poliserna kan inte veta i vilka lägenheter man sitter och super och sedan övergår till handgripligheter och misshandel. Det är också oerhört svårt att förebygga hustrumisshandel.

Man får alltså ha i minnet att den som vill undvika att bli utsatt för misshandel har en viss möjlighet att göra det genom att välja sällskap och bekanta. Det är här de större riskerna ligger; risken att utsättas för oprovocerat våld i samhället är betydligt mindre. När vi i justitiedepartementet prövar ansökningar om ersättning till brottsoffer har vi funnit att de oprovocerade överfallen på människor är i minoritet i förhållande till de fall där misshandel har ägt rum mellan släktingar och bekanta.

I justitiedepartementet har vi i alla fall försökt att gå något utöver vårt eget område i och med att vi har fått till stånd det brottsförebyggande rådet. Därmed har vi velat rikta uppmärksamheten på att de brottsförebyggande åtgärderna på sikt är allra viktigast. I brottsförebyggande rådet har vi ett antal arbetsgrupper som skall ta upp olika sidor av brottsförebyggande verksamhet och komma med förslag och uppslag till direkta konkreta åtgärder. Bl. a. har vi en särskild grupp som sysslar med narkotikaproblem.

När brottsförebyggande rådet kom till diskuterade vi också om vi skulle ha en särskild arbetsgrupp som sysslade med alkoholproblem. Men vi fann att det vid den tidpunkten – och den ligger inte så långt tillbaka, eftersom rådet bara är ett par år gammalt – inte var lämpligt med hänsyn till den då pågående alkoholpolitiska utredningen. Vi menade att man borde avvakta vilka resultat den utredningen kom fram till när det gäller olika samhällsområden innan vi inrättade en särskild arbetsgrupp i brottsförebyggande rådet. Det är alltså förklaringen till att vi inte har någon särskild arbetsgrupp som sysslar med detta. Det är klart att andra arbetsgrupper – t. ex. den som sysslar med samarbetet mellan skola, polis och barnavård och den som sysslar med ungdomsbrottslighet – inriktar sig på att också försöka komma fram till förslag om åtgärder särskilt när det gäller ungdom och alkohol.

Kontentan av detta är att det inte finns någon motsättning mellan herr Jonsson i Alingsås och mig när det gäller uppfattningen att en minskning av alkoholkonsumtionen säkert skulle medföra en minskning av våldsbrotten. Men detta är inte begränsat till frågan om mellanölet, utan det gäller över huvud taget frågan om alkoholkonsumtionen i samhället.

Detta är knappast något som kan föranleda direkta åtgärder från polisens, domstolarnas eller kriminalvårdens sida, vilka är de områden som jag har att svara för i det här sammanhanget. Som jag nyss sade får vi diskutera detta problem i dess större sociala sammanhang.

Herr Jonsson kom också in på nerbusningen på sina håll i Göteborg. Vi hade ett tag samma problem i Stockholm när det gäller tunnelbanorna. Polisen har där vidtagit en hel del åtgärder, och man har fått ABAB-vakter på tunnelbanestationer. Såvitt jag har förstått det, har förhållandena här förbättrats. Även i Göteborg har polisen ansträngt sig för att sätta in mera personal på de utsatta ställena. Även om de som kommer och gör uppvaktningar säkerligen kan ge exempel på att detta inte alltid har lett till något resultat, tror jag – med den kännedom jag har om det intresse som polisen i Göteborg visar för saken – att man också där skall kunna komma till rätta med de värsta avarterna.

Fru Kristensson klagar. Hon klagar över att ungdomar nu visar asociala beteenden i allt yngre åldersgrupper. Hon klagar också över att jag inte gör någonting åt detta. Men detta är mycket egendomligt, fru Kristensson. Fru Kristensson har själv ett par gånger tagit upp de synpunkter jag har framfört om nödvändigheten av att samhället i mycket större utsträckning än i dag satsar på att skapa aktiviteter för dem som är i dessa känsliga åldrar, dvs. tonåringarna. Jag har också skissat vissa förslag till åtgärder som jag tycker att man skulle kunna pröva här i Sverige, åtgärder som man prövat i andra länder. Jag har också bett att brottsförebyggande rådet skulle intressera sig för detta.

Men när jag gör allt detta därför att jag är övertygad om att det är bättre att stämma i bäcken än att stämma i ån, då går fru Kristensson upp och talar om uppfostringsdiktatur. Hur vill fru Kristensson ha det? Jag har svårt att hänga med här. Ena gången är det fel när jag säger att man skall satsa på ungdomen – då är det uppfostringsdiktatur. Om jag en annan gång råkar underlåta att säga det, då är det fel att jag inte sagt någonting sådant. Det här får fru Kristensson försöka förklara för mig.

Herr Gustavsson i Alvesta nämnde urbaniseringen, som vi talade om förra gången och som ju också kommer in i bilden när man diskuterar bl. a. våldsbrottsligheten. Alla är väl tämligen överens om att det i storstäderna i rätt stor utsträckning samlas människor som är utstötta eller asociala. I storstäderna finns vad man ibland brukar kalla en subkultur, där det kan frodas asocialitet och även brottslighet. Detta är naturligtvis någonting som i allra högsta grad kräver åtgärder från polisens sida, men de polisiära åtgärderna kan egentligen inte innebära något annat än att problemen överförs från en plats till en annan. Vi upplevde det i Stockholm när polismästaren satte in extra åtgärder på Sergels torg. Då blev inte den platsen intressant för de här människorna, då flyttade de på sig.

Man kan inte rimligen begära att polisen skall lösa dessa sociala problem. Insatser krävs från många håll: från kommunala instanser, so-

cialförvaltningar osv. Det är frågor som vi givetvis kan diskutera här, men jag kan inte komma med några direkta förslag från justitiedepartementets sida, eftersom dessa frågor ligger utanför de områden där regeringens har att framlägga förslag till riksdagen.

Herr Gustavsson i Alvesta frågade mig hur jag reagerar inför våld. Den frågan är egentligen inte mycket att diskutera. Vi reagerar väl alla mycket starkt mot våld. Jag har försökt belysa att bara under vår egen livstid har människorna här i landet mer och mer reagerat mot olika former av våld. Det är något som vi måste hälsa med tillfredsställelse men också något som det finns anledning att observera när man beklagar sig, som fru Kristensson gör, över det ena eller det andra.

Herr JONSSON i Alingsås (fp):

Herr talman! Justitieministern säger många bra saker men alltför ofta överraskar han med att ta tillbaka en hel del av det bästa. Slutintrycket blir en alltför stor passivitet. Det som nu görs på olika håll är ofta otillräckligt och sker i alltför långsamt tempo.

Justitieministern tog upp brottsförebyggande rådets möjlighet att syssla med alkoholproblemet. Jag har den ganska bestämda uppfattningen att om en särskild grupp aktiverades och fick arbeta ordentligt skulle den kunna få fram ett mycket bra underlag för samhälleliga insatser. Justitieministern säger att det varit för tidigt att tillsätta en särskild grupp, man skulle vänta på APU. Behöver man göra det? APU kom 1971 med sin mellanölsrapport, som pekade på samma bekymmersamma utveckling som jag har larmat om i dag och som framgår av den rapport Våldsbrott och alkohol som ligger till grund för min interpellation. Nog hade justitieministern litet tidigare kunnat gå ut och göra någonting. Det är till en del fråga om alkoholpolitiska spörsmål men också rätt mycket fråga om vilja och ambition. Jag är litet rädd för att den ambitionen inte finns i tillräckligt hög grad i en alltför stor grupp som det samlade brottsförebyggande rådet med dess omfattande uppgifter.

När man tittar på vad som uttalats från brottsförebyggande rådets sida finner man t. ex. i en tidningsartikel före jul att rådet liksom andra iakttagare slagits av det nära sambandet mellan utvecklingen av alkoholkonsumtion och våldskriminalitet under 1960-talet. Detta konstaterar alltså brottsförebyggande rådet men framhåller sedan att det är ett mycket komplicerat fenomen och varnar för en alltför schematisk syn. Under alla förhållanden kommer brottsförebyggande rådet, enligt tidningsartikeln, i fortsättningen att ägna stort intresse åt problemet alkohol och brott. Som ett led i detta skall man bl. a. ha en konferens under våren. Jag tycker att det är lite väl fattigt att detta är det enda konkreta resultat man egentligen kommit fram till. Där är man litet väl tomhänt när det gäller att finna lösningar på vårt största sociala problem.

Justitieministern talade bl. a. om att vi borde se på hur andra länder har det. Jag har i mitt inlägg antytt att jag finner ett sådant resonemang litet långsökt. Vi kan givetvis studera förhållandena i andra länder, men

Tisdagen den
10 februari 1976

*Om åtgärder för att
minska antalet
våldsbrott*

vi vet ju redan att erfarenheterna i t. ex. Finland inte är särskilt positiva. I Finland släppte man mellanölet fritt några år senare än vi, och erfarenheterna där är påfallande lika våra. Jag vill också påminna om spritstrejken år 1963, som även den slog fast det mycket klara sambandet mellan våldsbrott och alkoholkonsumtion. Det finns f. ö. anledning att observera att det egentligen inte är storkonsumenterna som står för de flesta våldsbrotten, utan i stället de som mera sällan berusar sig och som kan kallas för "lågkonsumer". Det behövs ingen hög grad av berusning för att en sådan skall ge utslag i våldshandlingar, utan detta sker redan efter en konsumtion av några mellanöl. Det är ju detta förhållande som är så trist och bekymmersamt.

Fru Kristensson nämnde något om att vi i vår samlevnad borde stärka normbildningen i samhället. Detta är naturligtvis riktigt, men när man nu måste konstatera att brottsligheten går allt lägre ner i åldrarna kan det väl inte vara rimligt att helt bortse från alkoholkonsumtionens roll i denna ökade brottslighet. Jag menar att vi mycket snabbt raserar en stilbildning som vi försöker bygga upp om vi tillåter en allt stridare ström av alkoholvaror.

Fru Kristensson menar att skolan måste dra sitt strå till stacken och ingripa tidigare. Mot vad? skulle jag vilja fråga fru Kristensson. Samtidigt som man konstaterar att mellanölsmissbruket breder ut sig i skolan påträffar man ibland konservativa politiker – jag hoppas att fru Kristensson inte hör till dem – som utan vidare accepterar detta och säger att den nya skolan har misslyckats. Jag anser att vi måste försöka undanröja orsakerna till att vår skola misslyckas allt emellanåt, och i detta sammanhang spelar alkoholen en alltför stor roll för att vi skall kunna lämna den åt sidan.

Justitieministern berörde i sitt anförande det förhållandet att våldsbrotten ofta sker "mellan bekanta". Detta är helt riktigt, men de människor som blir utsatta för våld utan att tillhöra gruppen "bekanta" blir ju allt flera. Justitieministern uttryckte sig minst sagt en aning cyniskt när han sade att "man får välja sitt sällskap". Hur skall man göra det? Skall de gamla tanterna undvika att åka tunnelbana, och skall t. ex. biljettkontrollanterna vid spårvägen i Göteborg också välja sitt sällskap?

Herr Geijer berömde den ambition att anställa fler poliser som man har i Göteborg. En sådan åtgärd kan säkert bidra till att lösa problemen, men vi får inte glömma bort att man också måste vidta andra åtgärder. För att undvika alltför många våldsbrott måste spårvägen i Göteborg nu köra allt färre turer. Ett sådant förhållande är naturligtvis ganska alarmerande.

Jag vill sedan ge herr Geijer en eloge för att han klart bekänner sig till den uppfattningen att vi med hänsyn till sambandet mellan våldsbrott och alkoholkonsumtion måste se till att vi tvingar tillbaka alkoholkonsumtionen. Herr Geijer sade samtidigt att det problem vi här talar om inte helt och hållet tillhör hans ansvarsområde. Det är naturligtvis riktigt i så måtto att alkoholpolitiken i stor utsträckning får sociala följder, men

det är väl ändå inte vattentäta skott mellan departementen. De sociala frågor det här gäller får ju också verkningar av juridisk art, och jag hoppas därför att justitieministern inom regeringen vill verka för en alkoholpolitik som medför färre misshandelsbrott och en större laglydnad. Justitieministern borde vara lika intresserad av detta som vi andra.

Om jag rätt uppfattade herr Geijer i det sammanhanget är han emellertid villig att verka för att den alkoholpolitiska propositionen får en sådan inriktning att vi når de målsättningar som herr Geijer och jag är överens om. När det sedan gäller lagstiftningen i denna fråga måste vi ha en bättre och riktigare alkoholpolitik för att de lagar som riksdagen kommer att besluta om skall kunna efterlevas. Herr Geijers inlägg i detta sammanhang uppfattar jag som ett löfte om att han kommer att verka för en bättre tingens ordning i fråga om vår framtida alkoholpolitik.

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Utan tvivel är det ett problem i en sådan här debatt att det statsråd som skall svara med visst fog kan säga att det inte är hans bord när det gäller vårdproblemet. Men när man konstaterar hur stor roll alkohol och narkotika spelar för den tilltagande brottsligheten frågar man sig om det inte skulle vara möjligt att inom regeringen bilda ett gemensamt organ med ett statsråd som liksom svarar för hela problematiken.

Jag vill inte påstå – och det gjorde inte heller herr Jonsson i Alingsås – att det finns vattentäta skott inom regeringen när det gäller dessa frågor, men för oss som skall diskutera här och vill se dem i ett sammanhang och försöka hitta en lösning som kan täcka hela fältet så känns det otillfredsställande. Jag undrar om inte situationen blivit sådan att vi borde överväga något gemensamt organ som kan täcka hela detta viktiga fält.

Jag har inte, herr Jonsson i Alingsås, utelämnat alkoholen i diskussionen. När jag talade om föräldrarnas ansvar för barnens uppfostran och utveckling låg det i det resonemanget självklart också att det är i första hand föräldrarna och i andra hand skolan som skall ha ögonen riktade också på missbruksproblemet, alkohol- och narkotikamissbruket. Det är lätt att stå här och säga detta, men det är viktigt med en information till föräldrarna om vad man väntar sig av dem.

Jag fäste mig också vid vad justitieministern sade om att man skulle välja sina bekanta. Det är faktiskt ett rätt cyniskt uttrycks sätt. Ibland har man inte så stora möjligheter att göra det. Men i sak är det på det sättet – och det är att beklaga – att den ökande andel av misshandelsfallen är s. k. oprovocerade överfall. Det tycker jag ändå borde leda till konkreta åtgärder.

Justitieministern säger med sin vanliga udd mot mig att jag klagat så väldigt över ungdomarna och deras asociala beteende. Ja, jag vågar uttrycka en oro över dagens situation. Men jag vill ge justitieministern ett erkännande för att ni i flera sammanhang har tagit upp diskussion om utökad fritidsverksamhet. Det tror jag är nödvändigt. Men man skall

Tisdagen den
10 februari 1976

*Om åtgärder för att
minska antalet
våldsbrott*

kanske inte enbart tänka sig fritidsverksamhet i offentlig regi utan också ta fasta på den fritidsverksamhet som många ideella organisationer erbjuder.

Den fråga jag tycker är central gäller att ingripa i tid. Då tänker jag, herr Jonsson i Alingsås, kanske inte på att skolan skall ingripa utan mera på ingripanden från de rättsvårdande instansernas sida. Jag måste konstatera att den frågan har varit aktuell i riksdagen under jag tror ett decennium med anledning av motioner bl. a. från moderata samlingspartiet. Hela tiden har åtminstone herr justitieministerns partikamrater avvisat de framförda förslagen. Även om ni själv nu tycks vara inne på dem har ni ändå inte fått era partikamrater med på det.

Det skall bli intressant att se hur riksdagen tar ställning till den partimotion som vi har väckt just när det gäller ungdomsbrottsligheten om att man måste variera påföljden och ingripa på ett tidigt stadium. Det är frågor som jag menar är vitala. Gör man ingenting åt detta utan förhåller dessa viktiga frågor ytterligare kommer tendensen att allt yngre brottslingar begår allt grövre brott att förstärkas.

Jag trodde att justitieministern verkligen menade allvar med de uttalanden som han fällt i pressen ibland om att ni överväger detta. I så fall borde också era partikamrater vara intresserade av dessa frågor.

Dessa viktiga frågor har förhållits alltför länge, och det är bl. a. därför vi nu har fått den situation som vi upplever i dag.

Till slut vill jag säga att jag faktiskt inte tänkte på herr justitieministern när jag vid ett tillfälle nämnde ordet uppfostringsdiktatur. Jag tänkte på Östtyskland. Det hade ingenting med herr justitieministern och ingenting med svenska förhållanden att göra. Det måste nog herr justitieministern ha fått om bakfoten på något sätt, vilket jag beklagar.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (c):

Herr talman! Justitieministern tog upp den fråga jag pekade på, nämligen urbaniseringen och befolkningsomflyttningen såsom en orsak till det ökade våldet. Detta har nämnts i ett tidigare interpellationssvar. Jag påstod då att man inte tagit intryck av detta i handling för det sägs klart ut att det finns ett orsakssammanhang. Jag ställde frågan: Vad gör regeringen åt detta?

Vi vet att koncentrationsfilosofin alltjämt lever kvar i vårt samhälle och alltför många beslut grundar sig på den filosofin. Inte så många månader efter det att jag fick mitt svar för ca fyra år sedan fattade riksdagsmajoriteten beslut som innebar att huvuddelen av befolkningsökningen i landet skulle komma i stora befolkningscentra. När vi vet att det leder till problem om människorna inte ges möjligheter att växa samman i en aktiv invånargemenskap menar jag att vi måste ta hänsyn till detta om vi skall försöka komma till rätta med de verkliga orsakerna till det ökade våldet. Jag är medveten om – det sade jag i mitt förra anförande – att det inte är några lätta problem i dag. Även polisen har svårigheter att klara dessa problem, som blir större och större i många områden.

I min sista fråga undrade jag hur statsrådet ser på våldet. Det sades i statsrådets svar att människor i dag ser hårdare på våldet än tidigare. Då var min fråga: Ser justitieministern på detta på samma sätt som den stora allmänheten gör?

Herr justitieministern GEIJER:

Herr talman! För att börja med det sista tyckte jag att jag sade att jag själv reagerar mycket mycket hårt mot alla former av våld mellan människor. Jag kanske med en gång skall säga till herr Gustavsson i Alvesta att även om det är allmänt bekant att det genom urbanisering skapas slum, som kan vara grogrund för brottslighet, borde jag kanske tillagt att vi i Sverige inte längre har någon storstadstillväxt. Om detta kan leda till något bra på det här området får väl tiden utvisa.

Jag skulle vilja rätta till ett missförstånd. Jag kan inte riktigt fatta hur man kan missförstå vad jag sade, herr Jonsson i Alingsås och fru Kristensson, när det gällde de undersökningar som visar att väldigt många våldsbrott begås mellan bekanta. Det uttrycktes ju oerhört drastiskt av den amerikanske kände politikern Ramsey Clark i hans bok om våld i USA, där han säger: Om du vill minska riskerna att bli utsatt för mord, dråp och grov misshandel skall du överge din hustru, dina släktingar och dina vänner; eftersom utredningarna visar att det är i den kretsen dessa brott oftast förekommer.

När jag talade om bekanta och att man i viss mån kan välja sitt sällskap tänkte jag inte så drastiskt som Ramsey Clark utan just på förhållandet att det finns människor som kommer till exempelvis Stockholm och ger sig ut på stan för att slå runt eller ha det trevligt. De kanske träffar någon som säger: Följ med upp till mig, jag har något att bjuda på. Så har det hänt många många gånger, och vi har sett resultatet. De har blivit rånade eller råkat i slagsmål eller något liknande. Det är därför jag menar att den som är ute och rör sig i en stad, på gator och torg, faktiskt löper mindre risk att råka ut för något än om han på detta sätt frivilligt ger sig in i det kriminologerna kallar "farligt sällskap". Det kan man i viss mån rå över själv, åtminstone om man är något så när nykter. Det var bara det jag ville framhålla.

Deltagarna i debatten har ansett att jag skulle gå in och tala alkoholpolitik och jag vet inte vad. Brottsförebyggande rådet är ändå inte tillkommet för att lösa våra alkoholproblem. Lyckligtvis – det var kanske fel ord – är det på det sättet att inte alla människor som missbrukar sprit också begår brott. Alltså är alkoholfrågan mycket större än de frågor som hänger samman med att förebygga brottslig verksamhet.

Inom regeringen verkar jag gärna – och vill fortsätta verka – för allt som kan komma fram som kan innebära en minskning av alkoholkonsumtionen. Motiveringen från min utgångspunkt är att detta, om det lyckas, säkert också skulle kunna medföra en minskning av bl. a. våldsbrottsligheten.

Tisdagen den
10 februari 1976

*Om prishöjningarna
på inrikesflygets
linjer till övre
Norrland*

Herr JONSSON i Alingsås (fp):

Herr talman! Det citerade uttalandet av Clark i USA, att man skulle ta till mycket drastiska personliga förändringar i sitt umgänge för att klara sig undan våld, var mycket långtgående. Inte ens herr Geijer ville ta det till intäkt för sin tes, utan han kom sedan tillbaka till att våld mycket ofta inträffar i den s. k. bekantskapskretsen. Men det är ingen tvekan om att dessa brotts relativa andel av det totala antalet våldsbrott sjunker; allt flera råkar ut för s. k. obekantas misshandel. Det finns ingenting som vederlägger ett sådant påstående. Därför tycker jag att vi kan slå fast det.

Vi är överens om problemets art och karaktär. Det finns kanske en skillnad när det gäller det tempo och den intensitet som vi vill angripa det med. Jag vill ändå i mitt sista inlägg säga att jag inte är lugnad av den passivitet som regeringen genom sin justitieminister här har visat – därför att man alltför mycket vill avvakta och se.

Men – återigen – jag tar det som ett löfte att herr Geijer när det gäller de alkoholpolitiska frågorna vill medverka till att försöka åstadkomma en minskad konsumtion. Det tror jag är utomordentligt angeläget.

Skälen för att vi måste komma till rätta med våldsproblemen antingen de är alkoholbetingade eller av annan art är utomordentligt många. De är bl. a. humanitära, sociala och ekonomiska. Sedan finns det naturligtvis skilda metoder att nå balans mellan å ena sidan vad man kan kalla för vårdbehov, å andra sidan vårdresurser. En metod är att bygga ut resurserna, en annan är att minska behovet. Bägge metoderna kan användas parallellt, men jag tror att jag har rätt när jag säger att det är billigare att förebygga en skada än att reparera den. Det gäller både maskiner och människor, men för människornas del tillkommer andra och mycket större värden än pengar, och därför måste människor skyddas mot olyckor och våld.

Jag tror alltså, herr talman, att regeringen och justitieministern har anledning att med större ansvar och intensitet än hittills ta sig an de här mycket stora problemen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Om prishöjningarna på inrikesflygets linjer till övre Norrland

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels herr *Stridsmans* (c), dels fru *Wiklunds* (c) den 13 januari anmälda interpellationer, 1975/76:82 resp. 83, och anförde:

Herr talman! Fru Wiklund har i en interpellation frågat mig om vilken orsak som ligger till grund för de ojämna prishöjningar som skett inom inrikesflyget och om jag anser att de prishöjningar som skett på flygbiljetter till norra Sverige är förenliga med de lokaliseringpolitiska motiven.

Herr Stridsman har i en interpellation frågat mig om jag anser att flygprishöjningen med drygt 20 % från den 1 januari 1976 på linjen Luleå–Stockholm står i överensstämmelse med målsättningen att åstadkomma en bättre samordning mellan trafikpolitik och regionalpolitik.

Jag besvarar interpellationerna i ett sammanhang.

Jag vill inledningsvis, liksom jag gjorde när jag för en kort tid sedan besvarade tre frågor om prishöjningarna på inrikesflygets linjer till övre Norrland, erinra om att det är luftfartsverket och inte regeringen som på förslag av flygbolagen beslutar om priserna i inrikesflyget.

Luftfartsverket godkände den 22 december i fjol nya priser i inrikesflyget att gälla fr. o. m. den 1 januari i år. De procentuella höjningarna var – som en följd av de av flygbolagen redovisade kraftiga ökningarna av de avståndsberoende kostnaderna – större på de längre än på de kortare flygsträckorna. Över luftfartsverkets beslut anfördes besvär.

Vid regeringssammanträdet den 22 januari upphävde regeringen luftfartsverkets beslut. Regeringen uppdrog samtidigt, efter hörande av luftfartsverket och flygbolagen, åt luftfartsverket att besluta om samma relativa höjning – ca 15 % – på alla flygsträckor. En sådan höjning kan enligt regeringens uppfattning motiveras med hänsyn till såväl de regionalpolitiska målsättningarna som flygbolagens behov av intäktsförstärkningar.

Herr STRIDSMAN (c):

Herr talman! Jag ber först att få tacka kommunikationsministern för interpellationssvaret. Innehållet i svaret är nästan ordagrant likalydande med det svar som statsrådet tidigare lämnat under pågående riksmöte den 22 januari i år. Kommunikationsministern har i efterhand korrigerat luftfartsverkets omotiverat kraftiga höjning av flygpriserna på långlinjerna. Jag har läst snabbprotokollet från debatten den 22 januari. Det finns därför inte anledning för mig att upprepa det redan tidigare sagda.

Frågetecken kan sättas för det rättvisa i att höja flygpriserna likartat över hela landet. Därför skall jag inte ge mig in på att bedöma om 15 % är en skälig höjning av flygpriserna. Sett ur regionalpolitisk synpunkt verkar höjningen vara i kraftigaste laget. Vi avlägsnar oss från begreppet "ett rundare Sverige". Det som är något förbryllande i det här sammanhanget är att fru Wiklund och jag inte fick motta interpellationssvaret den 22 januari. Tidigare praxis i kammaren har varit att frågor och interpellationer som berört samma ämnesområde besvarats i ett sammanhang. Kanske kommunikationsministern vill kommentera anledningen till denna nya rutin.

En fråga som man måste ställa sig nu är vilka principer som kommer att vara vägledande för kommande prissättningar för inrikesflyget. Därför vill jag återkomma till debatten den 22 januari. Statsrådet gav då uttryck för sympatier att tillsätta en särskild arbetsgrupp för att se över prissättningen så att den står i bättre överensstämmelse med linjernas bärighet och flygets stora betydelse på långsträckor – i klartext som jag

Tisdagen den
10 februari 1976

*Om prishöjningarna
på inrikesflygets
linjer till övre
Norrländ*

ser det att åstadkomma en bättre samordning mellan trafikpolitik och regionalpolitik.

När jag tog del av det här kunde jag inte undgå att göra den reflexionen att den här frågan aktualiserades i riksdagen hösten 1972. Riksdagen beslöt då enhälligt på förslag av trafikutskottet att begära en översyn av bl. a. inrikesflygets prisförhållanden.

Två år senare – den 6 december 1974 – bekräftade kommunikationsministern i ett interpellationssvar till mig att ABA:s arbetsutskott tillsatt en utredning just med anledning av riksdagsbeslutet hösten 1972. Med tanke på att statsrådet uttryckt sympatier för en särskild arbetsgrupp som skulle syssla med samma uppgifter som ABA arbetat med sedan december 1974 blir man litet tveksam till hur det verkligen förhåller sig i den här frågan.

Under interpellationsdebatten i december 1974 betonade statsrådet att just ABA:s utredning var en lämplig sådan för att göra en översyn av bl. a. flygpriserna. Men nu utesluter kommunikationsministern att det kan vara tänkbart att det blir en särskild arbetsgrupp.

Jag är kanske något förvånad över att kommunikationsministern inte med ett enda ord berörde just ABA:s utredning i debatten den 22 januari, när frågan om en särskild arbetsgrupp aktualiserades. Jag hoppas att statsrådet i någon mån kan redovisa hur långt ABA har kommit i sitt utredningsarbete.

Även inrikesflygets splittring berördes i debatten den 22 januari. Jag vill instämma med herr Häll som efterlyste en bättre samordning av inrikesflyget. I detta sammanhang kan man inte undgå att blicka över till Finland.

Det finska systemet att ett bolag ombesörjer all inrikes flygtrafik, frånsett vissa matarlinjer, verkar tilltalande ur prissynpunkt. Enligt uppgifter skulle de finska inrikes flygpriserna f. n. ligga på ungefär hälften av motsvarande svenska. Verksamheten är huvudinriktad på inrikesbetjäning med små utrikesengagemang. Dessutom skulle enligt erhållna uppgifter den begränsade finska utrikestrafiken ge ett intäktsoverskott som tillgodoräknas inrikesresenärerna i form av låga flygpriser.

Enligt riksdagens beslut hösten 1972 skulle även inrikesflygets konkurrensförhållanden överses. Enligt vad jag kan förstå ligger även denna utredningsuppgift hos ABA. Jag tycker därför att det vore intressant att även få veta hur långt det utredningsarbetet har avancerat.

Fru WIKLUND (c):

Herr talman! Även jag får tacka statsrådet Norling för svaret. Jag kan i allt väsentligt instämma i vad herr Stridsman har anfört här. Jag vill också stryka under den förvåning som jag personligen kände över att svaret på just de här frågorna kom att dröja så länge.

Uppenbart är att mycket behöver utredas beträffande inrikesflyget och storleken av priserna på inrikesflyget. Privatpersoner kan knappast anlita flyget som kommunikationsmedel. Herr Stridsman har gjort jämförelser

med Finland. Jag vet att man där har helt andra beräkningsgrunder när det gäller avgiftsuttaget, men man kan ifrågasätta det rimliga och riktiga i alla de delavgifter som förekommer vid start och landning här i Sverige, t. ex. en särskild avgift för att planet vinkas in på plats.

En sak är helt klar, och det är att det norrländska näringslivet med behov av snabba kontakter med myndigheter, kanske framför allt här i Stockholm, kommer i en mycket ogynnsam ställning på grund av de höga flygbiljettpriserna.

Sedan vill jag ställa en fråga till statsrådet, som jag tycker det skulle vara intressant att få ett svar på här. Jag skulle för inte länge sedan åka till Köpenhamn. Jag bor i Skellefteå kommun. När jag skulle köpa biljetten fick jag upplysningen att det är bättre att åka till Luleå, för då tjänar jag nära 400 kr.. Jag skulle alltså färdas i rakt motsatt färdriktning för att på det sättet få lägre pris på min flygbiljett. Det där gjorde mig åtskilligt konfunderad. Jag började undersöka hur det förhåller sig med biljettpriserna, och jag kom fram till att det är precis samma förhållande om jag skall åka till Oslo eller Hamburg. Jag förstår att statsrådet kanske kommer att säga att det är luftfartsverket som bestämmer i detta avseende, men statsrådet har just själv lämnat ett bevis på att regeringen kan ändra på luftfartsverkets beslut också. Det tycker jag är riktigt.

Det bör vara möjligt att finna lösningar på sådana otypligheter som jag här har nämnt.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Både herr Stridsman och fru Wiklund var inledningsvis förvånade över att de inte fick svar på sina interpellationer torsdagen den 22 januari, när jag lämnade svar till tre ledamöter som hade framställt frågor i samma ämne som det vi diskuterar i dag.

Svaret på detta är så enkelt att det är nästan skrattretande. Det är ju så att den som ställer en fråga får svar på den inom en vecka, då frågeställaren får ta emot statsrådets skriftliga svar bara några minuter innan svaret avlämnas i kammaren. Framställer man däremot en interpellation har man rättighet att få det skriftliga svaret i sin hand 24 timmar innan svaret på interpellationen skall lämnas i kammaren. Alltså skulle herr Stridsman och fru Wiklund ha haft mitt svar på sina interpellationer onsdagen den 21 januari kl. 14.00, men då hade regeringen ännu inte fattat beslutet. Det fattades vid torsdagens regeringssammanträde kl. 9.30, och med all respekt för fru Wiklund och herr Stridsman kunde vi naturligtvis inte lämna ut ett beslut från regeringen vilket ännu inte var fattat – det fattades först ett dygn senare.

Vi hade alltså bara att följa den ordning som riksdagen själv har beslutat om, nämligen att man skall lämna svaret 24 timmar i förväg. Således var det helt omöjligt att lämna svaret på interpellationerna torsdagen den 22 januari kl. 14.00. Det får faktiskt både fru Wiklund och herr Stridsman finna sig i, eftersom det är riksdagens ordningsregler som gäller här.

Att svaret sedan inte har avgivits förrän i dag är heller inte *bara* mitt fel, eftersom herr Stridsman bad om uppskov med svarets avlämnande. Denna hans önskan gick jag till mötes. Svaret har därför faktiskt lämnats vid den första tidpunkt då det varit möjligt att lämna det. – Men det är ju annat vi skall tala om än formerna och tidpunkterna för att lämna svar. Jag hoppas med detta ha förklarat varför det har blivit på detta sätt.

När man talar om flygprisernas utveckling i Sverige under 1970-talet och anpassningen till regionalpolitiska målsättningar, som båda interpellanterna har tagit upp, finns det anledning att göra några kommentarer som jag på grund av tidsbrist inte hade tillfälle att göra den 22 januari.

Under senare år har i samverkan mellan departementet, luftfartsverket och berörda flygbolag ansträngningar gjorts att försöka utjämna kostnaderna för resor med flyg mellan landets olika delar. Allmänt uttryckt har utjämningen tagit sig formen av en omstrukturering av biljettaxan som genomfördes 1973, så att taxan i jämförelse med tidigare förhållanden blev lägre på de långa distanserna men något högre på de korta distanserna. Den utvecklingen inleddes redan 1972, då vid taxehöjningen i februari nödvändig höjning togs ut i form av ett fast påslag av 12 kr. per biljett. Det innebar självfallet den gången relativt sett en mindre ökning för de längre distanserna än för de kortare.

Efter ett omfattande utredningsarbete inom flygbolagen och departementet genomfördes en taxemläggning i maj 1973. Själva taxemläggningen möjliggjordes genom att regeringen vidtog vissa ändringar i flygplatstaxorna. Ändringarna innebar att den inrikes passageraravgiften sänktes från 11 kr. 50 öre till 4 kr. per passagerare. Genom det beslutet gavs inrikesflyget ökat ekonomiskt utrymme – och ett ganska stort sådant – vilket medförde att relativt kraftiga sänkningar av flygtaxorna den gången kunde åstadkommas för de längre sträckorna utan att det ledde till mera påtagliga höjningar på de kortare avstånden.

Vid de höjningar av flygtaxorna som ägt rum efter 1973 och som huvudsakligen har varit en följd av de extrema bränslekostnadsökningarna, som har drabbat flygbolagen lika väl som andra i samhället, har också återhållsamhet iakttagits med höjningen på långa avstånd, bl. a. genom att dess faktiska storlek har maximerats.

Med det här har jag velat säga, sammanfattningsvis, att prisstegringen under de år av 1970-talet som vi hittills har bakom oss mindre har påverkat de långa sträckorna än de korta och medellånga. Prishöjningarna under perioden 1969–1975, alltså ungefär sju år, har trots påtagliga kostnadsökningar under perioden kunnat begränsas till – nu nämner jag mycket runda tal – 30 % på sträckor över ca 60 mil och 50 % på sträckor mellan 25 och 60 mil. Jag upprepar att det är runda tal.

De här prishöjningarna innebär med hänsyn till penningvärdets utveckling en reell prissänkning under 1970-talet. Prisutvecklingen ligger således helt i linje med de regionalpolitiska mål som riksdagen har ställt upp och målsättningen – som vi brukar kalla det – ett rundare Sverige.

---

*Om prishöjningarna
på inrikesflygets
linjer till övre
Norrland*

Herr Stridsman nämnde den arbetsgrupp som för halvtannat år sedan tillsattes på regeringens initiativ inom ABA för att se över bl. a. kostnadsstrukturen inbördes mellan flygbolagen. Det var en nödvändig åtgärd av den anledningen att Linjeflyg redan före den tidpunkten hade börjat komma in i en ekonomisk situation som var ohållbar. Vad vi däremot visste då och fortfarande vet är att SAS på sina inrikeslinjer just på grund av att det är fråga om speciella, väl frekventerade linjer har haft och har möjlighet att uppnå ett bättre ekonomiskt resultat.

Det fanns alltså enligt regeringens bedömning anledning att försöka komma fram till någon form av kostnads- och intäktsutjämning – i första hand intäktsutjämning – mellan SAS och Linjeflyg. Det tog ungefär ett år för flygbolagen att slutföra arbetet inom arbetsgruppen. Resultatet behöver jag inte relatera; det känner interpellanterna väl till. Det kom att avspegla sig i överföringen av två frekvenser Stockholm–Luleå från SAS till Linjeflyg.

Naturligtvis har vi inte, herr Stridsman, med det här löst det svenska inrikesflygets problem. Som på alla andra trafikområden sker här ständigt en utveckling, ibland positiv och ibland negativ. Om vi skall kunna ha ett även i framtiden väl fungerande inrikesflyg, får vi säkert anledning att både i arbetsgrupper och i diskussioner i annan form fortlöpande se på inriktningen och utfallet – ekonomiskt och på annat sätt – av inrikesflygets verksamhet i stort. Därav föranleddes bl. a. det svar som jag gav till herr Häll den 22 januari, nämligen att det som en del i detta arbete avseende speciellt övre Norrland, eller låt oss gärna säga Norrland, gäller att snabbt gå in och undersöka hur det ser ut för överblickbar framtid med kraven på utbud av flygtjänster till och från den regionen. Vad kommer att följa av utbyggnaderna i Luleåområdet, för att ta ett exempel, i form av krav på större antal turer, eventuellt större flygplans typer osv.?

Man kan tycka att det skulle vara flygbolagens sak att sköta detta. Men vi ser det inte så inom regeringen. Det finns anledning – och det visar väl våra återkommande debatter i kammaren – för oss i riksdagen, i regeringen, eller var vi nu har vår funktion, att följa detta mycket noggrant och försöka att från tid till annan åstadkomma ett resultat som både för dagen och för framtiden är så bra som möjligt.

Som svar på herr Stridsmans frågor om den arbetsgrupp som har arbetat fram till nu och som har lagt fram resultatet om intäktsutjämning mellan flygbolagen – och eventuellt kommande arbetsgrupper som vi kan finna anledning att tillsätta för att följa flygets utveckling, inte bara för Norrland utan för landet i dess helhet – har jag ingen annan uppfattning i sak att redovisa än att här finns anledning att utreda och kontinuerligt följa verksamheten. Det gäller då inte bara priserna på flygtjänst, det gäller naturligtvis också turtäthet, flygplanstyper osv., som jag nämnde nyss.

Man kan, om man vill, också ta med frågan om hur flygplatserna skall byggas ut eller inte byggas ut. Jag vill erinra om det förslag som har framlagts i årets budgetproposition – att exempelvis fortsätta den

Tisdagen den
10 februari 1976

*Om prishöjningarna
på inrikesflygets
linjer till övre
Norrland*

diskuterade utbyggnaden av start- och landningsbanorna i Skellefteå och Örnsköldsvik.

Fru Wiklund hade i stort sett samma frågeställningar som herr Stridsman, och svaren till honom kan väl också få utgöra svar till fru Wiklund. Jag vill emellertid, som svar på hennes påpekande om flygpriser mellan Västerbotten, södra Sverige och Danmark, liksom övre Norrland, framhålla att det ju i och för sig inte är någonting märkligt och nytt att flygbolagen inför specialrabatter i vissa relationer. Fru Wiklund känner väl till att i samband med den förändring som skedde, i anledning av regeringens beslut den 22 januari, av de ordinarie taxorna på övre Norrland, så införde SAS samma timme en speciell rabatt från Luleå och Kiruna till Stockholm, Göteborg och Malmö, en rabatt på ca 35 % av det ordinarie priset. Att fru Wiklund har upplevt att det kan vara billigare att flyga från Luleå till Köpenhamn än från Skellefteå – eller om det nu var Umeå – till Köpenhamn, får alltså sin förklaring i detta med rabattformerna.

Herr STRIDSMAN (c):

Herr talman! Vi skall kanske först diskutera procedurfrågorna.

Det är klart att departementschefen alltid bestämmer när han svarar på en interpellation. Att jag undrade varför man inte bakat ihop frågorna och interpellationerna som hade framställts berodde på att det tidigare, efter vad jag förstår, har varit praxis i kammaren att göra så. Man var litet förvånad över det förhållande som blev gällande just i vårt fall.

Nu säger departementschefen att svaret är enkelt, nästan skrattretande – att reglerna är sådana att frågor skall besvaras inom en vecka och att de skall besvaras för sig. Interpellationerna måste man kanske besvara i ett annat sammanhang. Det är bara det att innan vi fick det här svaret och fick diskutera det med departementschefen så hade här i kammaren pågått en debatt i ungefär två timmar, varvid utrikesministern samtidigt hade besvarat en interpellation och en fråga om Angola. I det fallet var det inget hinder för utrikesministern att samtidigt besvara en fråga och en interpellation.

Vi skall inte tvista om detta, men jag ville bara ge en förklaring till att man ställde sig litet undrande – varför inte vi fick svaren samtidigt.

Men till saken! Jag tycker det är bra att man gjorde den här omstruktureringen av flygtaxorna 1973, och det har jag också sagt i interpellationen, där jag åberopat vad statsrådet sade i den debatt vi hade här i riksdagen 1974. Sänkningarna var påtagliga, och det noterar man så här i efterhand med tillfredsställelse.

Statsrådet åberopar bränslekostnaderna som motiv för den höjning som skedde i slutet av 1975 – taxan skulle börja gälla den 1 januari 1976. Men det är kanske inte helt riktigt att åberopa bränslekostnaderna härvidlag, för om man höjer priserna i allmänhet med ungefär 15 % men priserna på långlinjerna med drygt 20 %, så går det inte att motivera detta enbart med bränslekostnadsökningar. Jag kan inte föreställa mig

Tisdagen den
10 februari 1976

*Om prishöjningar-
na på inrikesflygets
linjer till övre
Norrländ*

att bränslekostnadsökningen varit procentuellt högre på långlinjerna än på de kortare linjerna.

Det är bra att det nu har skett en utjämning. Det beklagliga är ju bara att under januari månad var det en hel del flygresenärer från Luleå och på andra långlinjer som fick betala ett överpris. Jag tycker som sagt att det är mycket beklagligt att vi kom i den situationen.

Det var intressant att få veta att den utredning som riksdagen beställde 1972 och som ABA:s arbetsutskott satte i gång 1974 har avslutat sitt arbete. Då ställer man sig givetvis frågan: Är det nu definitivt klart att allt som kan sägas har sagts? Har allt kommit fram som kan vara värdefullt för det svenska inrikesflyget? Som jag uppfattat riksdagens beställning 1972, så var den i alla fall rätt omfattande. Det var ett enhälligt förslag från trafikutskottet och ett lika enhälligt beslut här i kammaren enligt vilket man skulle se över inrikesflygets konkurrensförhållanden men även dess prisförhållanden.

Statsrådet säger alltså att utredningen har avslutat sitt arbete och hävdar att beviset bl. a. är det som hänt när det gäller Luleå – man har fått in Linjeflyg, om jag fattade rätt, på två linjer från SAS. Men nog var statsrådet tidigare också inne på att den utredning som ABA skulle sätta i gång skulle vara mer omfattande än vad som kommit fram nu. Jag vet att statsrådet, när vi diskuterade den här frågan i slutet av 1974, nämnde att det arbete som ABA påbörjat fick ses som mycket värdefullt, och att det på sikt skulle komma att resultera i stora ting för det svenska inrikesflyget. Men nu får jag veta att arbetet är avslutat och att man kanske måste se över det hela, varför statsrådet har nappat t. ex. på uppslaget om en särskild arbetsgrupp.

Jag skulle hälsa det med stor tillfredsställelse om man tillsatte en särskild arbetsgrupp för att se över problemen, eftersom ABA:s utredning enligt min mening varit så pass intetsägande. Det vore bra om vi fick en särskild arbetsgrupp, och jag skulle helst se att den fick parlamentarisk förankring.

Jag tänkte inte att vi skulle diskutera förhållandena i Finland – jag ville bara ta det som ett exempel när en av ledamöterna tog upp saken den 22 januari. Jag tyckte att det fanns anledning att hänvisa till situationen i Finland, där man faktiskt på inrikesflygets område – som jag ser det – har lyckats rätt väl. Min avsikt var dock inte att vi här skulle börja diskutera förhållandena i Finland. Jag ville bara visa på att här finns det möjligheter, och här skulle en utredning kunna hitta uppslag som kunde vara värdefulla för framtida svenskt inrikesflyg.

Fru WIKLUND (c):

Herr talman! Jag känner mig inte riktigt nöjd med den förklaring som jag här fick, alltså att den stora skillnaden i pris skulle bero på en speciell rabatt. Om jag alltså flyger från Luleå till Köpenhamn, så kostar det 1 056 kr., men om jag flyger från Skellefteå till Köpenhamn så kostar det 1 434 kr. Det förra tycker jag verkar att vara en onödigt hög rabatt,

Tisdagen den
10 februari 1976

*Om prishöjningar-
na på inrikesflygets
linjer till övre
Norrland*

speciellt som ju Luleålinjen måste vara den mest trafikerade – om man får sätta tilltro till luftfartverkets kommentarer i årets petita.

Sedan erinrar jag mig också att i början på 1970-talet – jag tror att det var 1972 – gjorde landshövdingarna i de fyra nordligaste länen en egen utredning och gav ut en liten skrift som hette Region-och taxepolitik. Där visade de på hur mycket mer man tog ut på Norrlandslinjerna än man egentligen behövde. Det berodde på sammanförandet av SAS och Linjeflyg. Och jag känner mig som sagt inte övertygad om att är riktigt med den stora skillnaden i pris på de två nämnda linjerna. I mil räknat är det ju inte långt mellan Skellefteå och Luleå. Och det verkar ju otroligt att om man först flyger i rakt motsatt riktning så blir biljetten billigare.

Slutligen nämnde statsrådet utbyggnaden av landningsbanorna. Man kan alltid diskutera, sade statsrådet, hur mycket man skall bygga ut banorna. Jag tycker emellertid det är mycket väsentligt att man bygger ut landningsbanorna till sådan längd att man kan landa med charterflyg och t. ex. Fokkerplan. Resenärer som har bråttom, t. ex. affärsmän och industrifolk, anser det självfallet inte lockande att flyga hemifrån kl. 7.00 på morgonen och vara i Stockholm kl. 10.30, om man i stället kan flyga från Umeå kl. 8.15 och vara framme i Stockholm kl. 9.05. Det betyder mycket om man kan sätta in Fokkerplan, som dessutom är större och kan ta fler passagerare.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Jag skall inte uppta tiden länge men vill ändå säga något till herr Stridsman, som fortfarande gör gällande att han skulle ha kunnat få sitt svar den 22 januari. Det gick inte, herr Stridsman! Nu har herr Stridsman upptäckt att utrikesministern i dag lämnade svar på en interpellation och en fråga i ett sammanhang. Ja, men det är ju inte jämförbara storheter. Här var det ju så att herr Stridsman och fru Wiklund skulle ha haft mitt svar i sin hand dagen innan regeringen hade fattat beslut i frågan! Regeringen fattade beslutet den 22 januari kl. 9.30, och enligt riksdagens arbetsordning skall interpellanten ha svaret 24 timmar innan svaret lämnas här i kammaren. Hur skulle det ha varit möjligt att ge svaret till interpellanterna den 21, alltså på onsdag, kl. 14.00, om beslutet som svaret skall innehålla fattas kl. 9.30 dagen efter? Vi har i denna kammare en riksdagsdirektör som vill ha ordning och reda i verksamheten, och jag är alldeles övertygad om att han inte skulle ha medgivit något undantag så att herr Stridsman skulle få interpellationssvaret fem minuter innan det lästes upp här i kammaren.

Nog om det.

Sedan är det väl också viktigt att i sakfrågan säga att den arbetsgrupp som har arbetat i ABA:s regi och i vilken ingått företrädare för Linjeflyg och SAS nu har avslutat den etapp där man haft till uppgift att se om man kunde göra en inkomstöverföring mellan SAS och Linjeflyg. Det var en svår arbetsuppgift, men man har nu klarat den. Nu skall Linjeflygs verksamhet med två sekvenser på Luleå pågå i tre år på försök. Under

denna försöksperiod skall man följa verksamheten och se vad som kommer ut av den.

Om någon av mitt första inlägg fick det intrycket att den här verksamheten var att betrakta som ett avslutat kapitel, så beror det väl på en något slarvig formulering från min sida. Arbetsgruppens arbete i den första delen är färdigt. Nu skall man följa upp det under en treårig försöksperiod. Under den tiden kan saker och ting inträffa som gör det nödvändigt att gå in och göra ändringar eller korrigeringar – det vet inte jag. Självfallet är arbetet inte avslutat med detta. Det här var den viktiga första etappen, som man nu efter ett år klarat.

Den här debatten har ändå visat en sak – jag nämnde det även i mitt förra inlägg – nämligen hur viktigt det är att vi följer den här verksamheten på alla håll och kanter. Vi må ha olika uppfattningar om priser på flygbiljetter, rabattformer och annat. Men det primära för regeringen – och det borde det vara och är det väl också även för interpellanterna och alla andra – är att vi har ett väl fungerande inrikesflyg i Sverige. Det intresset har i regeringens arbete gått före många andra hänsyn under de senaste två tre åren. Utvecklingen inom Linjeflyg för ett par år sedan var i högsta grad oroande. Det värsta vi kunde få att diskutera här i kammaren eller på annat håll vore indragningar av turer, inskränkningar i trafiken. Det har vi tack vare det arbete som nu slutförts inom arbetsgruppen kunnat undvika. Vi kan t. v. fortsätta att flyga på alla frekvenser inom landet. Frekvenser av typen Stockholm–Karlstad, Stockholm–Borlänge, Stockholm–Hultsfred och många andra med mycket besvärande ekonomi kan nu t. v. bibehållas. Även om vi i dag skall diskutera speciellt Västerbottens och Norrbottens problem, är det av vikt att vi hela tiden har klart för oss att detta inte bara är ett problem för en eller annan region; det är ett hela landets problem.

Herr STRIDSMAN (c):

Herr talman! Om vi nu återigen skall diskutera tekniken för avgivande av frågor och svar här i kammaren vill jag säga att jag helt accepterar förklaringen till att svaret inte kunde lämnas den 22 januari – svaret hade då måst vara interpellanten till handa en dag tidigare. Av statsrådets första kommentar till interpellationerna av fru Wiklund och mig fick jag uppfattningen att svaret inte lämnades den 22 därför att det är svårt att förena svar på frågor med svar på interpellationer, eftersom interpellanterna skall ha sina svar en dag i förväg. Men det var alltså inte det som var orsaken, utan det var att frågeställarna fick sina svar så pass tidigt att vi som väckt interpellationer inte hann få svar samtidigt. Vi får väl ta det för vad det är. Hade svaret i stället avgivits den 23 januari hade vi kunnat få våra svar samtidigt och kunnat få vara med i den debatten.

Statsrådet gjorde en viktig korrigering då han sade att det arbete som ABA satt i gång ännu inte är avslutat. Jag noterar det. Det är endast etapp I som nu är avslutad. Sedan skall försök pågå i tre år, och under

Tisdagen den
10 februari 1976

*Om prishöjningarna
på inrikesflygets
linjer till övre
Norrland*

den tiden skall verksamheten följas. Jag hoppas att man under de tre år försöken pågår på linjen Luleå–Stockholm tittar litet närmare på riksdagens beställning hos regeringen vilken resulterat i att regeringen gett ABA:s arbetsgrupp i uppdrag att se över verksamheten.

Vad jag saknade i kommunikationsministerns kommentarer var en redogörelse för hur allvarligt han såg på tanken att tillsätta en särskild arbetsgrupp. Eftersom statsrådet nappade på det uppslag som fördes fram den 22 januari tyckte han väl att det låg någonting i det. Det skulle därför vara värdefullt om statsrådet ville tala om huruvida han anser att ABA:s arbetsgrupp bör förstärkas och om han i så fall kan tänka sig en parlamentariskt sammansatt grupp som arbetar tillsammans med ABA:s arbetsgrupp eller vid sidan om den. Jag vore tacksam för en kommentar.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Det här bör vi kunna klara ut innan vi skiljs åt. Jag tror inte att det gör någonting om vi för dagen skiljer på dessa båda ting. Den arbetsgrupp som nu har arbetat fram intäktsdifferentieringen mellan SAS och LIN har haft detta till en speciell uppgift, och den kan tänkas behöva fortsätta med uppgifter av samma slag. Den är som bekant sammansatt av företrädare för de två flygbolagen.

Det som jag tyckte var intressant när vi den 22 januari diskuterade samma frågor som vi i dag diskuterar var tanken att vi för Norrland och kanske speciellt för övre Norrland bör undersöka behovet av kapacitet, frekvenser, flygplanstyper osv. under de kommande åren. Det bör vara en viktig del i det stora arbete som är i gång, inte minst i Luleå och därmed i Norrbottensregionen, för att utveckla det området industriellt och näringsgeografiskt. Därvid är kommunikationerna och därmed även flygkommunikationerna oerhört viktiga. Det skadar därför inte att jag tar fasta på de tips jag då fick och tillsätter en arbetsgrupp som inte har exakt samma sammansättning som den grupp som nu har arbetat. Det bör vara en lokalt, regionalt och rikspolitiskt sammansatt arbetsgrupp.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Föredrogs och hänvisades

Propositioner

1975/76:48 till lagutskottet

1975/76:97 till kulturutskottet

1975/76:107 till skatteutskottet

§ 12 Föredrogs och hänvisades

Motion

1975/76:2169 till näringsutskottet

§ 13 Föredrogs men bordlades åter
konstitutionsutskottets betänkanden 1975/76:31–34
försvarsutskottets betänkanden 1975/76:16 och 17
trafikutskottets betänkande 1975/76:13
jordbruksutskottets betänkanden 1975/76:29 och 31
näringsutskottets betänkanden 1975/76:20–22
inrikesutskottets betänkanden 1975/76:30 och 31

§ 14 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna
1975/76:110–112.

§ 15 Anmälades och bordlades

Motioner

1975/76:2170 av herr *Ahlmark m. fl.*

1975/76:2171 av herr *Bohman m. fl.*

1975/76:2172 av herr *Börjesson i Glömminge m. fl.*

med anledning av propositionen 1975/76:53 om ändring i lagen (1955:183)
om bankrörelse

§ 16 Meddelande om fråga

Meddelades att följande fråga framställdes

den 10 februari

Nr 1975/76:220 av herr *Lindahl* i Hamburgsund (fp) till herr utrikes-
ministern om regeringens åtgärder med anledning av jordbävningsska-
tastrofen i Guatemala:

Kan utrikesministern redogöra för regeringens åtgärder med anledning
av jordbävningsskattastrofen i Guatemala?

§ 17 Kammaren åtskildes kl. 19.44.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert